

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SİLİFKE AYA TEKLA BAZİLİKASI SARNICI
RESTORASYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Işıl POLAT
(502001410)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 22 Aralık 2003
Tezin Savunulduğu Tarih : 12 Ocak 2004**

**Tez Danışmanı : Prof.Dr. Zeynep AHUNBAY
Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Ahmet ERSEN
Doç.Dr. Nadide SEÇKİN (Y.T.Ü.)**

OCAK 2004

ÖNSÖZ

Bu çalışma için beni yönlendiren ve tez süresi boyunca bilgi ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof.Dr. Zeynep Ahunbay'a öncelikle çok teşekkür ederim.

Alanda bulunduğumuz zamanlarda ve sonrasında sorularımı ilgiyle yanıtlayan ve yol gösteren Prof.Dr. Metin Ahunbay'a, tezin yoğun dönemleri boyunca anlayışla yaklaşan ve destekleyen İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri ve Araştırma Görevlilerine, çeviriler için yardımcı olan Araş.Gör. Zeynep Eres ve Araş.Gör. Nilüfer Baturayoğlu Yöney'e büyük bir teşekkür borçluyum.

Alan çalışmaları sırasında, iskele kurabilmemizi sağlayan Nifem İnşaat Şirketi'ne, bu işe emek veren Pala Dayı'ya ve ölçü alırken bana yardımcı olan arkadaşlarıma teşekkür ederim. Tecrübe ve bilgisinden yararlandığım, bölgeye ait haritalara ve ilgililere ulaşmamı sağlayan halam İnş. Müh. Süreyya Polat'a, benimle sıcak günlerde bile şikayet etmeden çalışan, fotoğraflar çeken kardeşim İnş.Müh. öğrencisi Sıtkı Polat'a ve sıkıntılı günlerdeki değerli desteği için İnş. Yük. Müh. Bekir Yılmaz Pekmezci'ye çok teşekkür ederim.

Tüm öğrenim hayatım boyunca bana güvenen, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen annem Öğretmen Yıldız Polat'a ve babam İnş. Müh. Cezmi Polat'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu proje İ.T.Ü. Araştırma Fon Saymanlığı tarafından desteklenmiştir.

Ocak 2004

Işıl Polat

İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	x
SUMMARY	xii
1.GİRİŞ	1
1.1. Amaç	1
1.2. Kapsam ve Yöntem	2
2. ÇALIŞMA ALANININ TARİHSEL GELİŞİMİ	3
2.1. Kilikya Bölgesi	3
2.2. Silifke Kenti Tarihçesi	4
2.3. Aya Tekla (Meryemlik) Arkeolojik Sit Alanı	6
2.3.1. Yerleşimin tarihçesi	6
2.3.2. Genel yerleşim düzeni	7
2.3.2.1. Kiliseler	7
2.3.2.2. Sarnıçlar	10
2.3.2.3. Hamam	10
2.3.2.4. Günümüzdeki Durum	10
3. BİZANS SU YAPILARI	12
3.1. Su Kemerleri	13
3.2. Sarnıçlar	14
3.2.1. İstanbul'daki Sarnıçlar	14
3.2.1.1. Açık Sarnıçlar	15
3.2.1.2. Kapalı Sarnıçlar	17
3.3. Kilikya Bölgesi Sarnıçları	20
4. AYATEKLA BAZİLİKASI SARNICI	21
4.1. Genel Tanım	21
4.2. Mekan Özellikleri	22
4.3. Cepheler	23
4.4. Yapım Tekniği ve Malzeme	24
4.5. Yapıdaki Bozulmalar	26
4.5.1. Strüktürel Bozulmalar	27
4.5.2. Malzeme Bozulmaları	27
4.5.3. Yapı Bileşenlerindeki Kayıplar	28
4.5.4. Yapıdaki değişiklikler	28

5. AYA TEKLA BAZİLİKASI SARNICI’NIN TİPOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE RESTİTÜSYON ÖNERİSİ	30
5.1. Restitüsyon Sorunları	30
5.2. Restitüsyon Önerisi İçin Yararlanılan Başlıca Kaynaklar ve Tipolojik Değerlendirme	30
5.3. Restitüsyon Önerisi	34
6. AYA TEKLA BAZİLİKASI SARNICI’NIN KORUNMASI VE SİT ALANININ KORUNMASI İÇİN ÖNERİLER	36
6.1. Yapının Korunması için Müdahale Önerileri	36
6.1.1. Kazı Ve Temizlik	36
6.1.2. Sağlamlaştırma	37
6.1.2.1. Sütunların Sağlamlaştırılması	37
6.1.2.2. Duvarların Sağlamlaştırılması	38
6.1.2.3. Üst Örtünün Sağlamlaştırılması	38
6.1.3. Bütünleme	39
6.1.4. Hatalı Onarım ve Eklerin Kaldırılması ve YenidenYapım	39
6.2. Bakım	40
6.3. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı Ve Aya Tekla (Meryemlik) Sit Alanı Sunumu İçin Öneriler	41
6.3.1. Aya Tekla (Meryemlik) Sit Alanı için Düzenleme Önerileri	41
6.3.2. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı Yeniden Kullanım Önerisi	42
7. SONUÇ	44
KAYNAKLAR	46
EKLER	49
ÖZGEÇMİŞ	222

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil A.1 :Silifke ve çevresi (Keil ve Wilhelm).....	50
Şekil A.2 :Silifke haritası (Keil ve Wilhelm).....	51
Şekil A.3 :Aya Tekla (Meryemlik) Sit Alanı Vaziyet Planı (Herzfeld ve Guyer).....	52
Şekil A.4 : Silifke kalesi ve Göksu üzerindeki köprünün görünüşü (Herzfeld ve Guyer).....	53
Şekil A.5 :Tekir Ambarı (Herzfeld ve Guyer).....	54
Şekil A.6 :Yeraltı Kilisesi planı(Herzfeld ve Guyer).....	55
Şekil A.7 :Aya Tekla Bazilikası planı (Herzfeld ve Guyer).....	56
Şekil A.8 :Kubbeli Kilise planı(Herzfeld ve Guyer).....	56
Şekil A.9 :Aya Tekla alanındaki büyük sarnıcın planı(Herzfeld ve Guyer).....	57
Şekil A.10 :Aya Tekla alanındaki büyük sarnıcın görünüşü (Herzfeld ve Guyer).....	58
Şekil A.11 :Aya Tekla'ya su taşıyan su kemerleri (Herzfeld ve Guyer).....	58
Şekil A.12 :Valens su kemerini gösteren harita (Müller-Wiener).....	59
Şekil A.13 :Valens su kemeri (Müller-Wiener).....	60
Şekil A.14 :Istrancalar'dan gelen Roma dönemi su galerisi (Çeçen,K).....	61
Şekil A.15 :Mazulkemer (Çeçen,K).....	61
Şekil A.16 :Silifke su yolları (Bildirici,M).....	62
Şekil A.17 :Binbirdirek Sarnıcı (Alman Arkeoloji Ens. Fotoğ. Arşivi).....	63
Şekil A.18 :Aetios Sarnıcı (Çeçen, K).....	64
Şekil A.19 :Aspar Sarnıcı (Çeçen,K).....	65
Şekil A.20 :Mokios Sarnıcı (Çeçen,K).....	66
Şekil A.21 :Aetios Sarnıcı (Müller-Wiener).....	67
Şekil A.22 :Aspar Sarnıcı (Müller-Wiener).....	67
Şekil A.23 :Fildamı (Forchheimer & Strzygowski).....	68
Şekil A.24 :Fildamı (Alman Arkeoloji Ens. Fotoğ. Arşivi).....	69
Şekil A.25 :Binbirdirek Sarnıcı (Forchheimer ve Strzygowski).....	70
Şekil A.26 :Binbirdirek Sarnıcı (Müller-Wiener).....	71
Şekil A.27 :Binbirdirek Sarnıcı (Müller- Wiener).....	71
Şekil A.28 :Yerebatan Sarayı (Forchheimer ve Strzygowski).....	72
Şekil A.29 :Yerebatan Sarayı (Müller-Wiener).....	73
Şekil A.30 :Yerebatan Sarayı (Müller-Wiener).....	74
Şekil A.31 :Mirelaion Sarnıcı (Forchheimer ve Strzygowski).....	75
Şekil A.32 :Mirelaion Sarnıcı (Alman Ark. Ens. Fotoğ. Arşivi).....	76
Şekil A.33 :Aya Tekla'ya giden tören yolu kalıntısı (Ahunbay, Saner).....	77
Şekil A.34 :Aya Tekla Bazilikası apsis duvarı (Herzfeld ve Guyer).....	77
Şekil A.35 :Aya Tekla Hamam yapısı (Herzfeld ve Guyer).....	78
Şekil A.36 :Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı Planı (Herzfeld ve Guyer).....	79
Şekil A.37 :Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı (Herzfeld ve Guyer).....	80
Şekil A.38 :Çukurbostan'da sarnıç (Forchheimer, Strzygowski).....	81
Şekil A.39 :Eski İmaret Cami Bodrumu (Forchheimer, Strzygowski).....	82
Şekil A.40 :Binbirdirek Sarnıcı (Forchheimer, Strzygowski).....	83

Şekil A.41	:Sarnıç (Forchheimer, Strzygowski).....	84
Şekil A.42	:Büyük Otlukçu Yokuşu'nda Bodrum (Forchheimer, Strzygowski)..	85
Şekil A.43	:Kilise Cami Bodrumu (Forchheimer, Strzygowski).....	86
Şekil A.44	:Köroğlu Sokağı'nda Sarnıç (Forchheimer, Strzygowski).....	87
Şekil A.45	:Sarnıç- Gülhane (Wulzinger).....	88
Şekil A.46	:Unkapanı'nda sarnıç (Forchheimer, Strzygowski).....	89
Şekil A.47	:Sarnıç, merdivene bakış (Wulzinger).....	90
Şekil B.1	:Silifke Kalesi'nden Silifke'ye bakış.....	91
Şekil B.2	:Silifke Kalesi'nden Silifke'ye bakış.....	91
Şekil B.3	:Silifke içindeki tapınak kalıntısı.....	92
Şekil B.4	:Tekir Ambarı su sarnıcı.....	92
Şekil B.5	:Tekir Ambarı	93
Şekil B.6	:Tekir Ambarı.....	93
Şekil B.7	:Tekir Ambarı içine inen taş merdiven.....	94
Şekil B.8	:Silifke Kalesi.....	94
Şekil B.9	:Silifke Kalesi içinden bir görünüş.....	95
Şekil B.10	:Silifke Kalesi 'nin restorasyonu.....	95
Şekil B.11	:Aya Tekla Sit Alanına giden su kemerleri.....	96
Şekil B.12	:Aya Tekla Sit Alanına giden su kemeri kalıntısı.....	96
Şekil B.13	:Silifke yakınlarında su kemeri kalıntısı.....	97
Şekil B.14	:Elaiusa –Sebaste'de restore edilmiş su kemeri.....	97
Şekil B.15	:Elausia- Sebaste antik kentinde tiyatro altında yer alan sarnıç.....	98
Şekil B.16	:Elausia- Sebaste antik kentinde tiyatro altında yer alan sarnıcın içine inen merdiven.....	98
Şekil B.17	:Elausia Sebaste deki sarnıcın duvarlarındaki harç tabakası.....	99
Şekil B.18	:Elausia- Sebaste de tiyatro altındaki sarnıcın içine inen merdiven.....	99
Şekil B.19	:Korykos su sarnıcı.....	100
Şekil B.20	:Binbirdirek Sarnıcı- giriş.....	100
Şekil B.21	:Binbirdirek Sarnıcı- içeri inen merdiven kısmı.....	101
Şekil B.22	:Binbirdirek Sarnıcı- restorasyon sonrası iç görünüş.....	101
Şekil B.23	:Binbirdirek Sarnıcı-iç görünüşü.....	102
Şekil B.24	:Binbirdirek Sarnıcı-tuğla tonoz görünüşü.....	102
Şekil B.25	:Yerebatan sarayı	103
Şekil B.26	:Bodrum Camii Sarnıcı Girişi.....	103
Şekil B.27	:Bodrum Cami Sarnıcı içi.....	104
Şekil B.28	:Bodrum Camii Sarnıcı içi.....	104
Şekil B.29	:Bodrum Camii Sarnıcı içi.....	105
Şekil B.30	:Bodrum Camii Sarnıcı yeni döşeme.....	105
Şekil B.31	:Yer altı kilisesine giriş kapısı.....	106
Şekil B.32	:Yer altı Kilisesi.....	106
Şekil B.33	:Yeraltı Kilisesi.....	107
Şekil B.34	:Silifke-Aya Tekla (Meryemlik) arası antik yol kalıntısı.....	107
Şekil B.35	:Aya Tekla Bazilikası Apsis duvarı kalıntısı.....	108
Şekil B.36	:Aya Tekla Bazilikası Apsis duvarı kalıntısı.....	108
Şekil B.37	:Kubbeli Kilise kalıntısı.....	109
Şekil B.38	:Kent duvarları kalıntıları.....	109
Şekil B.39	:Aya Tekla Sit Alanı- Açık su haznesi.....	110
Şekil B.40	:Aya Tekla Sit Alanı- Açık su haznesi.....	110

Şekil B.41	:Aya Tekla Sit Alanı- Büyük Sarnıç.....	111
Şekil B.42	:Aya Tekla Sit alanı- Sarnıç.....	111
Şekil B.43	:Aya Tekla Sit alanı- Sarnıç.....	112
Şekil B.44	:Aya Tekla Sit alanı giriş noktası.....	112
Şekil B.45	:Aya Tekla Sit Alanı'nı ikiye bölen asfalt yol.....	113
Şekil B.46	:Sit alanı içindeki yapılaşma.....	113
Şekil B.47	:Aya Tekla Bazilikası sarnıcına güneyden bakış.....	114
Şekil B.48	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcına kuzeyden bakış.....	114
Şekil B.49	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı güney görünüşü.....	115
Şekil B.50	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı kuzey görünüşü.....	115
Şekil B.51	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı doğu görünüşü.....	116
Şekil B.52	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı batı görünüşü.....	116
Şekil B.53	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı kuzey- batı görünüşü.....	117
Şekil B.54	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı kuzey doğu görünüşü.....	117
Şekil B.55	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı iç görünüşü.....	118
Şekil B.56	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı iç görünüşü.....	118
Şekil B.57	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı güney görünüşü.....	119
Şekil B.58	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı güney görünüşü.....	119
Şekil B.59	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı güney görünüşü.....	120
Şekil B.60	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı kuzey görünüşü.....	120
Şekil B.61	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı kuzey görünüşü.....	121
Şekil B.62	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı kuzey görünüşü.....	121
Şekil B.63	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı doğu görünüşü.....	122
Şekil B.64	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı doğu görünüşü.....	122
Şekil B.65	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı doğu görünüşü.....	123
Şekil B.66	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı doğu görünüşü.....	123
Şekil B.67	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı batı görünüşü.....	124
Şekil B.68	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı batı görünüşü.....	124
Şekil B.69	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı batı görünüşü.....	125
Şekil B.70	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı çatı üzerinde bitki oluşumu.....	125
Şekil B.71	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı sütun ve sütun başlığı.....	126
Şekil B.72	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı eklenen betonarme kolon.....	126
Şekil B.73	:Yeniden örülen kemer kısmı.....	127
Şekil B.74	:Yeni tonoz taşları.....	127
Şekil B.75	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı kemer görünüşü.....	128
Şekil B.76	:Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı orta nef kuzey ucunun içten görünüşü.....	128
Şekil B.77	:Güney duvarı iç görünüşü orta nef.....	129
Şekil B.78	:Güney duvarı iç görünüşü – doğu nef.....	129
Şekil B.79	:Kuzey duvarına içten bakış- batı nef	130
Şekil B.80	:Güney duvarına içten bakış- batı nef.....	130
Şekil B.81	:Kuzey duvarına içten bakış –doğu nef.....	131
Şekil B.82	:Kuzey duvarına içten bakış orta nef.....	131
Şekil B.83	:Güney batı köşesine içten bakış.....	132
Şekil B.84	:Kuzey duvarı batı nefinde köşe pahı.....	133
Şekil B.85	:Doğu duvarı kemer ayağı görünüşü	134
Şekil B.86	:Sütunda görülen çatlak	134
Şekil B.87	:Doğu duvarı kemer aralarında görülen almaşık örgü.....	135

Şekil B.88	:Batı duvarında yeniden örülen kemer kısmı ve çimentolu dolgu....	135
Şekil B.89	:Batı nefi güney ucundaki tonoz taşlarının durumu.....	136
Şekil B.90	:Kuzey duvarında yer alan su alma borusu.....	136
Şekil C.1	:Vaziyet planı.....	137
Şekil C.2	:Plan-rölöve.....	138
Şekil C.3	:Plan-rölöve.....	139
Şekil C.4	:Plan-rölöve.....	140
Şekil C.5	:A-A kesiti rölöve.....	141
Şekil C.6	:B-B kesiti rölöve.....	142
Şekil C.7	:C-C kesiti rölöve.....	143
Şekil C.8	:D-D kesiti rölöve.....	144
Şekil C.9	:E-E kesiti rölöve.....	145
Şekil C.10	:F-F kesiti rölöve.....	146
Şekil C.11	:Kuzey görünüşü rölöve.....	147
Şekil C.12	:Güney görünüşü rölöve.....	148
Şekil C.13	:Doğu görünüşü rölöve.....	149
Şekil C.14	:Batı görünüşü rölöve.....	150
Şekil C.15	:A-A kesiti malzeme analizi.....	151
Şekil C.16	:B-B kesiti malzeme analizi.....	152
Şekil C.17	:C-C kesiti malzeme analizi.....	153
Şekil C.18	:D-D kesiti malzeme analizi.....	154
Şekil C.19	:E-E kesiti malzeme analizi.....	155
Şekil C.20	:F-F kesiti malzeme analizi.....	156
Şekil C.21	:Kuzey görünüşü hasar tespiti.....	157
Şekil C.22	:Güney görünüşü hasar tespiti.....	158
Şekil C.23	:Doğu görünüşü hasar tespiti.....	159
Şekil C.24	:Batı görünüşü hasar tespiti.....	160
Şekil C.25	:A-A kesiti hasar tespiti.....	161
Şekil C.26	:B-B kesiti hasar tespiti.....	162
Şekil C.27	:C-C kesiti hasar tespiti.....	163
Şekil C.28	:D-D kesiti hasar tespiti.....	164
Şekil C.29	:E-E kesiti hasar tespiti.....	165
Şekil C.30	:F-F kesiti hasar tespiti.....	166
Şekil C.31	:Kuzey görünüşü hasar tespiti.....	167
Şekil C.32	:Güney görünüşü hasar tespiti.....	168
Şekil C.33	:Doğu görünüşü hasar tespiti.....	169
Şekil C.34	:Batı görünüşü hasar tespiti.....	170
Şekil C.35	:Plan – restitüsyon.....	171
Şekil C.36	:Plan – restitüsyon.....	172
Şekil C.37	:A-A kesiti restitüsyon.....	173
Şekil C.38	:B-B kesiti restitüsyon.....	174
Şekil C.39	:C-C kesiti restitüsyon.....	175
Şekil C.40	:D-D kesiti restitüsyon.....	176
Şekil C.41	:E-E kesiti restitüsyon.....	177
Şekil C.42	:F-F kesiti restitüsyon.....	178
Şekil C.43	:Kuzey görünüşü restitüsyon.....	179
Şekil C.44	:Güney görünüşü restitüsyon.....	180
Şekil C.45	:Doğu görünüşü restitüsyon.....	181

Şekil C.46	:Batı görünüşü restitüsyon.....	182
Şekil C.47	:Vaziyet planı – restorasyon.....	183
Şekil C.48	:Vaziyet planı – restorasyon.....	184
Şekil C.49	:Plan – restorasyon.....	185
Şekil C.50	:Plan – restorasyon.....	186
Şekil C.51	:A-A kesiti restorasyon.....	187
Şekil C.52	:A-A kesiti restorasyon.....	188
Şekil C.53	:B-B kesiti restorasyon.....	189
Şekil C.54	:B-B kesiti restorasyon.....	190
Şekil C.55	:C-C kesiti restorasyon.....	191
Şekil C.56	:C-C kesiti restorasyon.....	192
Şekil C.57	:D-D kesiti restorasyon.....	193
Şekil C.58	:D-D kesiti restorasyon.....	194
Şekil C.59	:E-E kesiti restorasyon.....	195
Şekil C.60	:E-E kesiti restorasyon.....	196
Şekil C.61	:F-F kesiti restorasyon.....	197
Şekil C.62	:F-F kesiti restorasyon.....	198
Şekil C.63	:Kuzey görünüşü restorasyon.....	199
Şekil C.64	:Kuzey görünüşü restorasyon.....	200
Şekil C.65	:Güney görünüşü restorasyon.....	201
Şekil C.66	:Güney görünüşü restorasyon.....	202
Şekil C.67	:Doğu görünüşü restorasyon.....	203
Şekil C.68	:Doğu görünüşü restorasyon.....	204
Şekil C.69	:Batı görünüşü restorasyon.....	205
Şekil C.70	:Batı görünüşü restorasyon.....	206

1. GİRİŞ

1.1 Amaç

Arkeolojik alanlar, günümüzden binlerce yıl öncesine ait yaşam izlerini, yapım tekniklerini bize gösteren önemli kaynaklardır. Tarihle, antik yerleşmelerle ilgili bilgileri, arkeolojik alanları gezerek, alandaki kalıntıların arasında dolaşarak daha iyi kavrarız.

Aya Tekla Sit Alanı, Erken Bizans Dönemi'nin önemli hac merkezlerinden biridir ve günümüzde sıkça ziyaret edilen önemli bir arkeolojik alandır. Alanda tespit edilen kiliseler ve bu kiliselerin özellikleri kadar su yapıları da dikkat çekmektedir. Alan çevresinde çok sayıda sarnıç bulunmaktadır. İnsan hayatı için en önemli maddelerden biri olan suyun, kaynaklardan aktarılması, saklanması ve günlük hayat içinde kullanılması antik dönemlerden bu yana mühendislik ve mimarlık açısından dikkat çekicidir.

Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı günümüze kadar gelebilmiş, iyi durumda bir yapıdır. Yapının planı, sınırları, örtüsü algılanabilmektedir. İyi durumda olmasına rağmen, yapının duvarlarında ve tonoz taşlarında eksilmeler olmuştur. Örtüde meydana gelen kayıplar, yapıyı çevresel etkenlere açık hale getirmiştir. Duvar –örtü bağlantılarının zayıflaması, duvarlarda eğilmelere yol açmaktadır. Doğa ile birlikte insan faktörü de zarar verici olabilmektedir. Çevre halkının hayvanları otlatmak için sit alanını seçmesi, bekçinin olmadığı zamanlarda sarnıcın içinde ateş yakılması zararları gözlemlenmiş örneklerdir. Sarnıcın sütunlarından birinin yerine betonarme bir sütun yerleştirilmiş, bazı kemer taşları yeni taşlarla değiştirilmiştir. Bu uygulamanın tarihiyle ilgili bir belgeye rastlanmamıştır. Bütün bunlar yapının bozulma sürecini hızlandırmaktadır.

Tezin amacı; 5.yy'la tarihlendirilen bir arkeolojik sit alanı içinde bulunan Aya Tekla Bazilika Sarnıcı'nın sahip olduğu tarihi ve mimari özellikleri belgelemek, korunması ve gelecek nesillere aktarılması için bir restorasyon projesi hazırlamaktır.

1.2 Kapsam ve Yöntem

Tezin kapsamı, Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın rölövesinin çıkarılması, yapının tarihiyle ilgili bilgilere ulaşarak, benzer yapılarla karşılaştırarak restitüsyonunun hazırlanması, yapıdaki bozulmaların tespit edilerek bunlara yönelik müdahaleler ve yeniden kullanım için uygun önerileri içeren bir restorasyon projesi geliştirmektir.

Çalışmaya kitaplık araştırmasıyla başlanmıştır. Bölgenin ve alanın tarihiyle ilgili bilgiler derlenmiş, Erken Bizans Dönemi mimarlık yapım teknikleri, su sistemleri ve sarnıçları araştırılmıştır. Çalışmanın bu bölümü için İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı kitaplığı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi, İTÜ Merkez Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Ankara Milli Kütüphane, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır. Arkeolojik alan hakkındaki Kurul Kararları için T.C. Kültür Bakanlığı Adana Koruma Kurulu Arşivi incelenmiştir.

Yapının fotoğrafları çekilmiştir. Rölöve çalışmaları için krokiler hazırlanmış, plan, kesit ve cephe ölçüleri alınmıştır. Alınan ölçüler yardımıyla 1/50 ölçekli çizimler hazırlanmıştır. Yapıdaki malzeme farklılıkları ve görülen hasarlar çizimler üzerinde lejand oluşturarak belirtilmiştir.

Malzeme analizleri, İTÜ Jeoloji Mühendisliği Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Erdoğan ve İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet Ersen tarafından gerçekleştirilmiştir. Mersin Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği öğretim üyesi Doç. Dr. Kemal Taslı ile görüşülerek, yapıda kullanılan taşların tarihlendirilmesi ve Silifke bölgesindeki yoğunluklarıyla ilgili bilgiler alınmıştır.

Yapının kaybolmuş ve değiştirilmiş olan kısımlarının özgün haline yönelik yapılan araştırmada İstanbul ve Kilikya Bölgesi'ndeki Bizans dönemi su sarnıçları incelenmiş, elde edilen veriler ışığında bir restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.

Bütün bu elde edilen veriler yardımıyla, Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın korunması için uygun müdahale yöntemleri araştırılmış, yapıyı yeniden işlevlendiren bir restorasyon projesi hazırlanmıştır. Yapının içinde bulunduğu arkeolojik alana hizmet edecek bir bilgilendirme noktasına dönüştürülmesi düşünülmüş, aynı zamanda alanın bütünü için düzenleme ve koruma önerileri getirilmiştir.

2. ÇALIŞMA ALANININ TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 Kilikya Bölgesi

Roma döneminde Kilikya olarak adlandırılan bölge, kabaca Anadolu'nun doğu kıyılarını ifade eder. Kilikya Pamfilya'dan Melas ırmağıyla , Suriye'den Amanos Dağlarıyla ayrılır ve kuzey sınırını Toros Dağları belirler.

Anadolu'dan Kilikya'ya "Pylai" (Kapılar) denen iki geçitten girilmektedir; en ünlüsü de Tarsus'un kuzeyinde , ana Torosların içinden geçen ve günümüzde "Gülek Boğazı" olarak adlandırılan geçittir (Lloyd, 2002,s. 220).

Antik dönemde Kilikya iki bölgeye ayrılmıştır. Daha zengin, ve ünlü olan doğu tarafı "*Cilicia Pedias*" –Çukurova- olarak adlandırılırken, daha dağlık olan Toros yamaçlarıyla Akdeniz arasında kalan batı kısmı "*Cilicia Tracheia*" -Taşlık Kilikya- olarak adlandırılmıştır.

"*Cilicia Pedias*" Adana yönetimindeki iki önemli kenti, Tarsus ve Anavarza'yı (Anazarbus) da içine alır. Bugün Kilikya'nın doğusundaki nüfus yoğunluğu, bu kısımda batıdakinden daha az sayıda yapının ayakta kalmasına neden olmuştur.

Taşlık Kilikya'daki tek önemli nehir Kalykadnos' (Göksu) tur. Nehrin sularının taşımış olduğu topraklarla, nehrin ağzında oluşmuş olan ova, bütün bölgede tarıma elverişli, önemli büyüklükteki tek alandır. Bu küçük ovaya egemen olan kent Kilikya Seleukeia'sıdır (bugünkü Silifke). Laranda'dan (Karaman) gelip dağlardaki geçitlerden inen yol Kalykadnos üzerinde bir köprüden geçip kıyıda şehirlerarası yolla burada buluşmaktadır (Lloyd, 2002, s.217).

474 ve 491 yılları arasında hükümdar olan Zenon döneminde, bölge zengin ve refahtır. Kilikyalı olan Zenon zamanında bölge altın çağını yaşamıştır. Bölge Erken Hristiyanlık devri mimarlık ve sanatı açısından önemlidir. Kalıntılar bu döneme ait birçok problemi aydınlatacak niteliktedir.

Kilikya, 19.yy' da gezgin ve kaşiflerden payına düşeni almıştır. Bütün listeyi aktarmak zor olsa da Beaufort, de Laborde, Langlois, Davis, Bent ve Ramsay'dan bahsedilebilir. Kilikya'da çok sayıda epigrafist de çalışma yapmıştır. Heberdey, Keil,

Wilhelm, Gough, Bean ve Mitford, Dagron ve Fissel, Hild ve Hellenkemper bölge hakkında yayınları bulunan araştırmacılardan bazılarıdır.¹

Strzygowski'nin 1903'teki çalışması "Kleinasien, ein Neuland der Kunstgeschichte" bölgeye ilgiyi arttırmıştır. Getrude Bell, 1905 Baharı'ndaki Suriye gezisini Kilikya'yı da içine alacak şekilde genişletmiştir. 1907'de Herzfeld ve Guyer Meryemlik ve Korikos'ta çalışırken, Keil ve Wilhelm de Göksu ve Lamos (Limonlu Deresi) arasındaki bölgeyi araştırmışlardır. I. Dünya Savaşı çalışmaları aksatmış, Herzfeld ve Guyer ile Keil ve Wilhelm'in çalışmaları 1930 ve 1931'den önce yayınlanamamıştır. Hild ve Hellenkemper'in 1986'daki sistematik alan çalışmaları, o güne kadar bilinmeyen, ya da hakkında çok az bilgi olan anıtların belgelenmesi açısından önemlidir. Bu çalışma 1990 yılında yine Hild ve Hellenkemper tarafından içerikli bir indeksin ortaya çıkmasını sağlamıştır.²

2.2 Silifke Kenti Tarihçesi

Silifke Akdeniz Bölgesi'nin güney doğu kıyılarında sıralanan tarihi ve arkeolojik merkezlerin en önemlilerinden biridir. Taşucu yolu üzerinde bulunan Silifke Müzesi binası ve avlusunda çeşitli dönemlere ait yörede bulunmuş altın, bronz, gümüş sikke ve eşyalar, seramikler, mermer büst ve heykeller, lahitler ve etnografik parçalar sergilenmektedir.

Evliya Çelebi 17.yy' da Silifke ile Tarsus arasında kıyı boyunca uzanan eski şehir harabelerinin çokluğundan, antik mezarların bolluğundan, sağlam kalelerden, hala iyi durumdaki büyük kiliselerden, su kemerlerinden bahseder (Eyice, 1976,s.6).

III. Haçlı seferini idare eden Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın 1190'da içinden geçerken öldüğü ve eski adı Kalykadnos olan Göksu ırmağının kenarında kurulan Silifke'nin (Şekil B.1, Şekil B.2) bronz çağından beri bir yerleşme olduğu sanılmakla beraber, şehrin esaslı Büyük İskender'den sonra Suriye'ye sahip olan I. Seleukos- Nikator tarafından kurulmuş, bu yüzden de adı Seleukia (Silifke) olmuştur (Eyice,S.,1976,s.7).

¹ Çalışmaları kaynaklar bölümünde belirtilmiştir.

² Çalışmaları kaynaklar bölümünde belirtilmiştir.

Roma hakimiyetinin görüldüğü bölge, Hristiyanlığın kabulünden sonra önemli bir dini merkez haline gelmiştir. Bugün Aya Tekla (Meryemlik) sit alanı diye anılan yerleşim bir hac merkezi olarak bilinmektedir (Eyice, 1976,s.7).

Bölge Bizans döneminde Arap ve Selçuklu akınlarına sahne olmuştur. Selçuklu egemenliğinin de görüldüğü bölgeye bu dönemde, 1064 yılında başkentleri Ani'yi Selçukluların alması üzerine güney batıya göç ederek Toroslara yerleşen Ermenilerin akınları görülmektedir. Zamanla Ermeni hakimiyeti artmış, bölge “Küçük Ermenistan” olarak da adlandırılmış, Silifke bu dönemde bir kaleye sahip olmuştur (Mansel, 1943, s.6). Beylikler döneminde ise Silifke, Karamanoğullarının yönetimine girmiştir.

Osmanlı döneminde zaman zaman Kıbrıs eyaletine, kimi zaman da Adana eyaletine bağlanan kent, Cumhuriyetin ilanıyla Türkiye Cumhuriyeti topraklarına katılmıştır.

Şehrin içinde Alman Büyükelçiliği tarafından 1975 yılında Friedrich Barbarossa anısına yaptırılan anıtta şunlar yazmaktadır: *“Selçuk Sultanı II. Kılıç Arslan ile ülkesinden barış içinde serbest geçiş için bir anlaşma yapmış olan Roma- German İmparatoru Friedrich Barbarossa 10 Haziran 1190 tarihinde ordusunun başında Filistin’e giderken bu civarda Göksu nehrinde boğulmuştur.”*

Göksu’nun iki yakası, M.S. 77-78 yıllarında yaptırılan bir taş köprü ile bağlanmıştır. 19.yy sonlarına kadar ilk şeklini koruyan yedi gözlü köprü, 1875 ve 1972 yıllarında onarım görerek bugünkü biçimini almıştır (Şekil A.4).

Kentte 2.-3. yüzyıllara ait olduğu sanılan bir tapınağın kalıntıları bulunmaktadır. Uzun kenarında 14, kısa kenarında sekiz sütun bulunan tapınağın sütunlarından bugün yalnız bir tanesi ayakta (Şekil A.2, Şekil B.3).

Göksu’ya hakim tepe üzerine kurulu ortaçağ kalesi, zaman içinde onarım ve eklerle büyümüştür. İçinde II. Beyazıt’ın vakfı bir cami olduğu bilinen kalenin surları içinde bugün de birçok kalıntı görülmektedir (Şekil A.2, Şekil B.8, Şekil B.9, Şekil B.10).

Silifke’nin başlıca tarihi eserlerinden biri de kaya içine oyulmuş su sarnıcıdır. “Tekir Ambarı” da denilen 23 metre 30 cm. genişlik, 46 m. uzunluk ve 12 m. derinliğe sahip sarnıcın en ilgi çekici tarafı içine inişi sağlayan taş döner merdivenidir (Şekil A.2, Şekil B.4, Şekil B.5, Şekil B.6, Şekil B.7).

Çarşı içindeki Alaadin Camii (1219-1237) ve imparatorluğun son yıllarında yaptırılan Hamidiye ve Reşadiye Camiileri (1912) kentin Türk devri eserlerindendir.

Silifke'nin batısındaki kıyı şeridinde ve dağlarda önemli eserler ve arkeolojik merkezler bulunmaktadır (Şekil A.1). Toroslara tırmanırken iki önemli ilkçağ şehriyle karşılaşılır. Bunlar Olba ve Uzuncaburç'tur. Bunlardan başka Cambazlı, Cennet-Cehennem Obruğu, bugün daha çok otelleriyle bir dinlenme yeri haline gelen, geç ortaçağ kalesi hala ayakta olan Korykos, karşısındaki küçük bir adacık üzerine inşa edilmiş Kızkalesi ve Elaiusa- Sebaste bölgede yer alan önemli arkeolojik merkezlerdir.

2.3 Aya Tekla (Meryemlik) Arkeolojik Sit Alanı

Silifke Hristiyanlığın ilk yıllarında önemli bir dini merkez olmuştur. Bir hac merkezi olan Aya Tekla Kutsal bölgesi Silifke'nin yaklaşık 2 kilometre güneyinde yer alır. 5.yy için önemli olan bu kutsal alan, büyük bir yerleşimdir (Şekil A.3). Burada bulunan manastır ve hacılar için yapılan binalar yanına çok sayıda sarnıç da inşa edilmiştir (Eyice,1976, s.8). Silifke'den Aya Tekla alanına kısmen kayadan oyulmuş bir tören yolu açılmıştır (Şekil A.2). Bu yolun izlerine günümüzde de rastlanmaktadır (Şekil A.33, Şekil B.34). Bölgedeki diğer bir hac merkezi de Alahan'dır.

2.3.1 Yerleşimin Tarihçesi

Tarihte Aya Tekla'nın yaşamına ait efsanelerde, St.Paul ile birlikte Hristiyanlığı yaymaya çalışırken yaşadığı zorluklar, Silifke'ye yerleştikten sonra halk üzerindeki etkisi, burada özellikle su ile hastaları iyileştirerek gerçekleştirdiği mucizeler anlatılmaktadır. St.Paul ile Konya'da karşılaşan Tekla, onun öğretilerini kabul ederek şehri terk etmiş, bir süre onunla dolaştıktan sonra Silifke yakınlarına yerleşmiş ve hayatının sonuna kadar burada yaşamıştır. Kendine tecavüz etmek için gelenlerin gözü önünde, Yeraltı Kilisesi'nde canlı olarak toprağın içinde kaybolduğu yazılmıştır (Eyice, 1962). Bu efsane kilisede bulunan bir iskeletin Aya Tekla'ya ait olabileceğini düşündürmüştü, ancak yapılan araştırma sonucunda iskeletin 16-17 yaşlarında bir erkeğe ait olduğu anlaşılmıştır (Çiner,1965).

Silifke, 5.yy'da Aya Tekla kültürünün merkezi haline gelmiş, Meryemlik'te yer alan büyük bazilika Aya Tekla'ya adanmıştır (Mansel, 1943, s.13). Birçok hacının ziyaret

ettiği yerleşim, kendisi de bir hacı olan Egeria'nın M.S.386 yılında ziyaretinden sonraki tasvirine dayanarak 4.yy'a tarihlendirilirken (Hill, 1996, s.208), alandaki birçok yapının dönemi 1907 yılında bölgeye gelerek Meryemlik'te kapsamlı bir çalışma yürüten Ernst Herzfeld ve Samuel Guyer tarafından 5.yy olarak belirtilmiştir.

Ortodoks kilisesi tarafından "azize" olarak kabul edilen Tekla için, her yıl 24 Eylül'de Aya Tekla Sit Alanı'nda yer alan Yeraltı Kilisesi'nde ayin düzenlenmektedir (Şekil B.33).

2.3.2 Genel yerleşim düzeni

Silifke yönünden gelen antik yol yerleşimi yaklaşık olarak ortadan ikiye bölmektedir (Şekil B.45). Yerleşimde kiliseler, sarnıçlar ve bir hamam yapısı bulunmaktadır (Şekil A.3, Şekil C.1). İki açık sarnıç yapısı dışında bütün diğer yapılar antik yolun doğusunda yer almaktadır (Şekil C.1). Alanın doğusunda yerleşimin sınırlarını belirleyen duvarların bir kısmı görülebilmektedir (Şekil B.38).

2.3.2.1 Kiliseler

Bir hac merkezi olan yerleşimde kiliseler önemli bir yer tutmaktadır. Günümüze sadece Yeraltı Kilisesi ulaşmıştır; bölgede yapılan araştırmalar diğer kiliselerin de boyut ve dekorasyonlarıyla dikkat çekici olduklarını göstermektedir (Herzfeld ve Guyer,1930).

Yeraltı Kilisesi : (Şekil A.3, Şekil A.6)Yeraltı Kilisesi, 5.yy.'da inşa edilmiş Aya Tekla Bazilika'sının doğu yarısının alt kısmında yer alır. Bu kısmın 4.yy'da var olduğu, ancak daha sonra üstündeki Tekla Bazilikası'nın sığınağı olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Hill, 1996, s.215) (Şekil B.31). 12 m x 18 m boyutlarında olan kilise üç adet dorik sütunla nef ve koridorlara ayrılmıştır. (Şekil B.32) Herzfeld ve Guyer sütunların Hellenistik bir yapıdan geldiğini düşünmüşlerdir.

5.yy. Bazilikası inşa edilirken, güney revağı stilobatının bir kısmı Yeraltı Kilisesi'nin kuzey kolon dizisinin neredeyse üzerine denk gelmiştir. Stilobata destek olması için 5.yy mimarı stilobata uyacak şekilde kilisenin içindeki kolonları yeniden düzenlemiş, ve yukarıya destek olması için kolonların kuzey kısmına masif bir duvar eklenmiştir (Şekil A.7). Bu müdahale, Yeraltı Kilisesi'nin kuzeyinde bir yan şapel oluşmasına neden olmuştur. Güney yan nef özgün şeklini korurken, apsisin önündeki kâgir

duvar, nefin yeni pozisyonuna uyması için bozulmuştur (Hill, 1996, s.215-216). Herzfeld ve Guyer apsisin kuzeyindeki bölümün Tekla'nın yaşadığı kısım olduğunu düşünmüşlerdir (Herzfeld, Guyer, 1930).

Yeraltı Kilisesi'nin kriptta gibi bir işleve sahip olma olasılığı, güney yan kısımda kaba bir mezarda bulunan genç bir adam iskeletinden sonra düşünülmüştür (Ciner, 1965).

Duvar mozaiklerinin kalıntıları apsis ve güney odasında görülmektedir. Aralarında altın varaklı olanlarının da bulunduğu mozaik parçalarına zemindeki moloz yığını içinde rastlanmıştır. Bütün bunlar Yeraltı Kilisesi'nin zengin bir dekorasyonu olduğuna işaret etmektedir (Hill, 1996, s.217).

Aya Tekla Bazilikası : Bu bazilika Yeraltı Kilisesi'nin üzerine 5. yüzyılda inşa edilmiştir. Bazilika'nın Tekla'nın mı yoksa Zenon'un mu adına yapıldığına dair farklı görüşler vardır (Hill, 1996, s.225). Guyer'in gözlemlerine göre, Kilikya bazilikalarının en büyüğüdür (Herzfeld ve Guyer, 1930). Bu yapı, Tekla'nın tapınağının güney kısmını kaplamaktadır (Şekil A.3). Apsisinin sadece yarısının ayakta kalmasına rağmen, bu haliyle bile bazilika Meryemlik alanına hakimdir (Şekil B.35, Şekil B.36). Apsisinin kuzey kısmı 15 Mayıs 1942'de çökmüştür (Hill, 1996, s.217). Kilisenin Herzfeld ve Guyer tarafından 1907'de araştırılırken bile, büyük oranda taş kaybına uğradığı bilinmektedir (Hill, 1996.s.217). O günden bu yana bazilikadan taş çekme işlemi sürmüştür (Şekil A.34, Şekil B.35, Şekil B.36).

5. yy'da yapılan bazilika'nın en önemli özelliği boyutlarıdır. Üç nefli bazilika yaklaşık 81 m.'ye 43 m. boyutlarında ölçülmüştür. Herzfeld ve Guyer, kazıları sonucunda bir restitüsyon planı çizmişlerdir (Şekil A.7). Bazilika ve Yeraltı Kilisesi'nin doğrudan bağlantılı olma ihtimali vardır. Herzfeld ve Guyer'in planında güney duvarında mağaraya giden bir geçiş gösterilmiştir. Apsis 13.6 metre genişliğinde ve 8.2 metre derinliğindedir.

Kubbeli Kilise : Kilikya bazilikalarının en ünlü ve tartışılanlarından biri olmasına rağmen, çok kötü korunan kilisenin 1907'de Herzfeld ve Guyer araştırma yaparken de çok küçük bir kısmı ayakta idi. Araştırmacılar kilisenin 78 m x 35 m boyutlarında olduğunu düşünmüşlerdir (Şekil A.8). Kubbeli Kilise'nin narteks ve neflerine ait sütun başlıklarında kuş tasvirlerine, ana mekanında bulunan konsollarda kartal dekorasyonuna rastlamışlardır.

Guyer'in tasvirine göre kilise kesme taşlardan yapılmış ve detaylarının büyük bir kısmında Marmara mermeri kullanılmıştır (Şekil B.37). Guyer, duvarların, mermer ya da mozaikle kaplı olduğunu düşünmüştür (Herzfeld ve Guyer, 1930).

Kompleksin batı ucunda yarım daire planlı bir ön avlu vardır. Avlunun kuzeydoğu köşesinde küçük bir alanı temizleyen Herzfeld ve Guyer kuzeyde taş döşeli bir revak olduğuna işaret etmişlerdir. Narteks avlunun batı kısmında yer almaktadır. Narteksten ana mekana geçiş üç kapıyla sağlanmaktadır (Şekil A.8).

Ana mekan tipik bazilika özelliğinde neflerden oluşur. Ana nef bu kilisede ikiye ayrılmıştır. Apsisin hemen önündeki 10.6m.x 10.65m. boyutlarındaki mekanı batıda 2.2 m x 2.2 m boyutlarındaki ayaklar, doğuda ise apsis ağzındaki 2m. kalınlığındaki duvarlar belirlemektedir (Hill, 1996, s.226-234).

Guyer, yan neflerin beşik tonoz, ana kısmının da kâgir bir kubbeyle örtülü olduğunu söylemektedir (Hill, 1996, s.230). Ancak Hellenkemper, Alahan Kilisesi'yle plan benzerliklerini öne sürerek, ana kısmın ahşap bir piramitle kaplı olduğunu savunmaktadır (Hill, 1996, s.230).

Kuzey Kilise : Bu kilise Herzfeld ve Guyer'in belirttiği yaklaşık 60m.'ye 30 m. olan boyutlarıyla Silifke yönünden gelen ziyaretçilerin , Meryemlik'te ilk gördükleri kilise olmalıdır (Şekil A.3, Nordkirche).

Kazı yapılmadığı için Herzfeld ve Guyer'in kısa yorumlarına ve genel plan şemalarına ekleyecek fazla bir şey yoktur. Üç nefli bir bazilika olarak tanımlanan yapının, avlusu, narteksi, çıkıntı yapan yarım daire bir apsisi vardır. Yan odaları bulunmamaktadır. Bulunabilen birkaç dekoratif eleman, diğer iki bazilikanın elemanlarına benzediğinden, bu kilise de 5.yy'la tarihlendirilmiştir (Hill, 1996, s.234).

Herzfeld ve Guyer'in iyi durumda bir kalıntı olarak tespit ettikleri bu yapıdan geri kalan birkaç duvar parçası yapının yerinin tanınmasına olanak vermektedir. Arkeolojik sit alanının doğusunda günümüzde inşa edilmiş olan sitelere doğru uzanan yeni bir yol, "Kuzey Bazilika" alanını ören yerinin esas parçasından ayırarak soyutlamaktadır (Ahunbay, Saner, 2000).

2.3.2.2 Sarnıçlar

Meryemlik'teki sarnıçların, boyutları ve yapısal karakterleri kazı yapılmadan saptanabilmektedir (Şekil B.41, Şekil B.42, Şekil B.43). Özellikle bu tezin konusu olan sarnıç duvar ve tonozlarıyla iyi durumda kalabilmiş bir yapıdır. Alanda bu sarnıçtan başka 5 sarnıç daha vardır (Şekil A.3, Şekil C.1). Ancak bunlar günümüze o kadar iyi durumda ulaşamamışlardır. Bunlardan bir tanesi Aya Tekla Bazilikası'nın hemen güney doğusundadır. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'na göre küçük boyutları olan bu sarnıcın duvarları büyük oranda yıkılmıştır (Şekil B.43). Sarnıçların en büyüğü Kubbeli Kilise'nin batısında Silifke'den Aya Tekla Bazilikasına ulaşan yolun yakınındadır. (Şekil A.3, Şekil A.9) Bu sarnıcın sütun ve beden duvarları büyük ölçüde yerindedir. Ancak örtüsü tümüyle yok olmuştur (Şekil A.10, Şekil B.41). Bir diğer sarnıç alanın batısında yer alır. Üç duvarı ayakta duran sarnıcın güney duvarı yıkılmıştır (Şekil B.42). Bazilikaya ulaşan yolun batısında ise iki büyük açık sarnıç bulunmaktadır (Şekil A.3, Şekil B.39, Şekil B.40, Şekil C.1).

2.3.2.3 Hamam

Meryemlik'te bulunan diğer bir yapı da Herzfeld ve Guyer'in planlarında Kubbeli Kilise'nin girişinin hemen önünde yer alan hamam yapısıdır (Şekil A.3, Şekil A.35). Aya Tekla'nın daha önce de bahsedilen su ile gerçekleştirdiği mucizevi tedaviler düşünülürse, bu hac merkezinde bir hamam yapısının yer alması olağandır (Hill,1996, s.226).

2.3.2.4 Günümüzdeki Durum

Alan, T.C. Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından 15.01.1977 tarihinde I.derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir (Ek B). Diğer yapılara ek olarak 21.04.1988 tarihinde T.C. Kültür Bakanlığı Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 2 adet antik yapı kalıntısı ve 1 adet sarnıç tescil edilmiştir. T.C. Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 22.04.2002 tarihli bir kararla sit alanını genişletmiştir (Ek B). Sit alanı sınırları içinde, antik yolun batısında kalan bölgede yerleşim yerleri ve bir defne yağı fabrikası vardır (Şekil B.46).

Günümüzde ören yeri ziyarete açıktır. Alana Silifke yönünden, tescillenmiş olan antik yol güzergahını takip eden asfaltlanmış bir yolla ulaşılmaktadır (Şekil B.34).

Yabancı ve yerli turistlerin ilgi gösterdiği alan, bu çalışmanın başladığı tarih olan 2001 yılında Silifke Özel İdare Müdürlüğü'nün sorumluluğunda iken 2003 yılında alanda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın memurları görev almışlardır.

Silifke Müze Müdürlüğü kayıtlarında, Silifke Müzesi'ne bağlı ören yerlerinin 1997-2001 yılları arasındaki ziyaretçi sayıları ve ören yeri giriş ücretlerinden elde edilen gelir durumlarına bakıldığında, Silifke Müzesi, Silifke'de Atatürk Evi ve Etnografya Müzesi, Narlıkuyu Mozaik Müzesi, Cennet-Cehennem Ören Yeri, Uzuncaburç Ören Yeri, Aya Tekla Ören Yeri, Alahan Manastırı arasında Cennet-Cehennem ve .Uzuncaburç'un ardından en fazla ziyaretçinin uğrak yerinin Aya Tekla Sit Alanı olduğu görülmektedir. 1997-2001 yılları arasında 3850'si yerli-paralı-, 3591'i yerli-parasız-, 7458'i yabancı –paralı-, 889'u yabancı –parasız- olmak üzere toplam ziyaretçi sayısı 15.788 dir. Bu sürede elde edilen gelir ise 8.914.000.000 TL. dir.

Kayıtlardan anlaşıldığı üzere bölgeye, dini önemi nedeniyle gelen yabancı turistler kadar yerli ziyaretçiler de ilgi göstermektedir. Aya Tekla Sit Alanı'nın etrafında herhangi bir koruma önlemi bulunmamaktadır. Sit alanı sınırları tam olarak algılanamadığından ve ziyaretçileri alandaki kalıntılara yönlendirecek herhangi bir bilgilendirme ya da yönlendirme elemanı bulunmadığından alanı ziyaret edenler kimi zaman sadece Yeraltı Kilisesi'ni görerek, alanı terk etmektedirler.

Alan hakkında ziyaretçileri bilgilendirecek herhangi bir mekan bulunmamaktadır. Ören yeriyle ilgilenen memurun bir odasının ve bir wc biriminin bulunduğu yapı, kalabalık grupların ziyaretleri sırasında yetersiz kalmaktadır (Şekil B.44).

Memurlar, kış mevsiminde 8:00-17:00 ve yaz mevsiminde 9:00-18:00 saatleri arasında görev yapmaktadırlar. Memurların görev saatlerinden sonra, özellikle yöre halkı hayvanları rahatlıkla sit alanı içine sokabilmektedir. Alanın korunması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Aksi takdirde alandaki çoğu yapının izinin kaybolup, alanın yüzyıllardır taşıdığı tarihinin yok olacağı açıktır.

3. BİZANS SU YAPILARI

Çok eski zamanlardan beri yağışlı mevsimlerde suları depolayarak kurak mevsimlerde kullanmak amacıyla barajlar yapılmıştır. İçme suyu sağlamak amacıyla Ürdün'de Mafrak'ta M.Ö. 3200 yılında yapılan Java Barajı en eski baraj olarak bilinir (Çeçen, 1996, s.62). Mısır'da Nil Nehrinin bir kolu üzerinde, Hilvan'da M.Ö. 2600 yılında yapılan Sedd'ül-Kafara Barajı, Ortadoğu'daki diğer barajlar ile Doğu Anadolu'da Van civarında Urartular'ın yaptıkları (M.Ö.900-700) çok sayıdaki baraj, bilinen en eski barajlardır (Çeçen, 1996, s.63). Romalılar da bulundukları ülkelerin hemen hepsinde çok sayıda baraj inşa etmişlerdir (Çeçen, 1996, s.63).

Roma döneminde su, kirlenmeye engel olacak şekilde üstleri toprakla kaplı, tesviye eğrilerine paralel olarak açılan geniş hendekler şeklinde oluşturulmuş galerilerle aktarılmaktadır (Çeçen, 1996,s.63) (Şekil A.14). Fakat Side'de olduğu gibi açık kanallar da yapılmıştır (Çeçen, 1996,s.63).

Galeriler ile basınç altında olmayan künklerin vadilerden ve arazinin alçak yerlerinden geçebilmesi için su kemerleri inşa edilmiştir (Çeçen,1996). Hellenistik ve Roma dönemlerinde yapılan yüksek su kemerlerinde duvar kalınlığı kademeli olarak azalır ve kemer yüzeyleri düşey yapılıdır. Bu sistem yatay etkilere fazla dayanıklı değildir. Onun için bazı kemerler payandalarla desteklenerek deprem, rüzgar etkisi gibi yatay kuvvetlere karşı dayanımlarının artırılmasına çalışılmıştır (Çeçen, 1996,s.42).

Bizans döneminde, Roma döneminde yapılan su kemerleri ve sarnıçlarının kullanımı devam etmiştir. Su kemerlerinde Bizans dönemine ait onarımlar, bu dönemde yapılan yeni su kemerleri yapım tekniklerindeki farklılıklar yardımıyla kolayca ayırt edilebilmektedir. Bizans döneminde özellikle İstanbul'da çok sayıda sarnıç inşa edilmiştir, ayrıca birçok yapının bodrumu su geçirmez harçlarla sıvanarak sarnıç olarak kullanılmıştır (Eyice,1994g).

3.1 Su Kemerleri

İstanbul'un ilk su hattının Roma İmparatoru Hadrianus (117-138) tarafından yaptırıldığı bilinmektedir; ancak bu hattın nerden geldiği hakkında kesin bir bilgi yoktur (Çeçen, 1996, s.20). Bozdoğan Kemerini yaptıran Valens'in (364-378) de bir su yolu yaptırdığı hakkında çeşitli kayıtlar olmasına rağmen, bu su yolunun güzergahının da nerede olduğu bilinmemektedir (Çeçen, 1996, s.21). Roma dönemindeki su yollarından biri Belgrad Ormanları'ndan gelen hattır. Bu hat büyük bir olasılıkla Theodosius I (379 - 395), bazı kayıtlara göre ise Valens (364-378) tarafından yaptırılmıştır ve bu hattın izlerinin büyük bölümünün üzerine sonradan Kırkçeşme Tesisinin yapılmış olması dolayısıyla yeri bilinmektedir. (Çeçen, 1996, s.22).

İstanbul'un en eski su kemeri Bozdoğan (Valens) su kemeridir (Şekil A.12). Kemerin yapımına 368 yılında başlanmıştır (Müller-Wiener, 2001.s.273). Kısmen tek, kısmen iki katlı olan su kemerinin 1509 depreminde yıkılan bölümüyle birlikte uzunluğu 971 m.dir. Toplam 86 gözü olan kemerin duvar kalınlığı yaklaşık 5.65 m dir (Çeçen, 1996,s. 51-52) (Şekil A. 13).

1988' de Belediye'nin yaptırdığı onarım çalışması sırasında kemerin Atatürk Bulvarı üzerindeki bölümü temizlenerek güçlendirilmiştir. 1990- 1993 yılları arasında yürütülen restorasyon çalışmaları sırasında toprak altında kalan bölümler için açılan sondajlarla, Bozdoğan Kemerinin özgün hali ortaya çıkarılmıştır. Büyük taşlardan örülü bir Roma yapısı olarak yükselen birinci kat kemerleri üzerinde özellikle ikinci kemer sırası, değişik Bizans ve Osmanlı dönemi izleri taşımaktadır (Eyice, 1994, s.320).

Roma döneminde yapılarak daha sonraki dönemlerde de kullanılan bir diğer su kemeri Uzuncaova Deresi üzerinden geçen Mazulkemer'dir (Şekil A. 15). Yükseklikleri 30-50 cm arasında değişen bloklarla örülen kemer Osmanlı Döneminde onarım görmüştür (Çeçen ,1994, s.313-314).

Silifke civarındaki en önemli su yolu Lamos nehrinden su alan ve nehrin denize döküldüğü noktadan itibaren doğu-batı doğrultusunda denize paralel uzanan altı kemerin oluşturduğu sistemdir. Elaiussa Sebaste kentine kadar uzanan su yolu Roma döneminde oluşturulmuştur (Özbay, 1998). Su yolu boyunca farklı yapım teknikleri

görülmektedir (Şekil B.13, Şekil B.14). Bütün bunlardan Bizanslıların yeni yapı inşa etmek yerine eskisini tamir etme yolunu tercih ettikleri anlaşılır (Özbay, 1998).

Aya Tekla (Meryemlik) sit alanındaki sarnıçları besleyen su yolu ise kıyı şeridinden giden bu su hattından ayrı bir hattır. Meryemlik deniz kıyısından içeride kalmaktadır. Meryemlik’e gelen su, Silifke kentine su taşıyan iki önemli tarihi su yolundan Bizans döneminde yapılmış olan ve batıda Bahçebaşı su kaynağından başlayan su yolu ile gelmektedir (Bildirici, 1994, s.411) (Şekil A.16).

Herzfeld ve Guyer’in 1907’ de bölgede yaptıkları araştırmalar sırasında bu su yoluna ait olan, fotoğrafla belgeledikleri su kemerinin büyük kısmı tahrip olmuştur (Şekil A.11, Şekil B.11, Şekil B.12).

3.2 Sarnıçlar

3.2.1 İstanbul Sarnıçları

Roma döneminden itibaren, Trakya yönünden kente getirilen suların depolanması için kullanılan sarnıçların önemi şehre düzenlenen akınlar sırasında önemi artıyordu. 5.yüzyıldan itibaren su yollarına bağlanan sarnıçların bazıları duvarlarla çevrilmiş üstü açık su hazneleri şeklindedir. Bazıları da farklı büyüklüklerde üstü kapalı sarnıçlardır. İstanbul’daki sarnıçların büyük kısmı Lykos Deresi çevresinde konumlanmıştır (Forchheimer, Strzygowski, 1893, s.116). Bizans dönemi sarnıçlarına dair ilk yayın, Fransa hükümetinin 1812-1814 arasında Osmanlı Devleti’nde elçisi olan A.F.Andreossy tarafından, yapılmıştır (Eyice, 1994f, s.469). Sarnıçlar hakkındaki en önemli araştırma Forchheimer-Strzygowski tarafından 19.yy’ın son yıllarında gerçekleştirilmiştir (Forchheimer, Strzygowski, 1893). Araştırmacıların “Die Byzantinischen Wasserbehälter von Konstantinopel” adlı eserlerinin yayınlanmasından sonra da çok sayıda sarnıç bulunmuştur. Bunları tanıtan çalışmacılar arasında Schneider (1936) , R.Janin (1964) ve Müller-Wiener (1977) den bahsedilebilir.³ Günümüzde hala ayakta duran iki büyük kapalı sarnıçtan Binbirdirek ve Yerebatan Sarnıcı’nın yanı sıra, Forchheimer-Strzygowski tarafından saptanan 23 sarnıç ve daha sonraki kaynaklarda belirtilen 24 sarnıcın dışında kentin bu bölgesinde 71 sarnıcın varlığı bilinmektedir (Müller-Wiener, 2001. s. 271). Osmanlı döneminde asıl işlevleriyle kullanılmayan bazı sarnıçlar, iplikçiler,

³ Çalışmaları kaynaklar bölümünde belirtilmiştir.

yorgancılar tarafından atölye, ya da depo olarak kullanılmıştır (Eyice, 1994g, s.470) (Şekil A.17).

Osmanlı döneminde de kullanılan Bizans sarnıçlarındaki onarımlar, Fetih sonrası dönem için çok kolay olmasa da, duvar tekniği geç Osmanlı dönemi tekniğinden farklı olduğundan kolayca ayırt edilebilmektedir. Duvarların dış yüzeyleri çoğunlukla düzgün blok taşlarla kaplıdır. Taş yükseklikleri genelde 15-25 cm. dir. Duvarların iç yüzlerinde daha küçük moloz taşlar kullanılmış ve bu yüzeyler sıvanmıştır. Duvarlarda almaşık örgüye de rastlanır. Bu örgülerde tuğla sayısı değişmektedir (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.118). Tuğla kullanımının olduğu yüzeylerde harç kalınlığı tuğla kalınlığına eşittir. Kalın derzler için kireç, kum ve tuğla kırığından oluşan horasan harcı kullanılmıştır. Duvarlar içte ve dışta dik açılıdır. İç köşeler genellikle pahlıdır (Şekil A.29).

3.2.1.1 Açık Sarnıçlar

Bizans dönemi sarnıçları denildiğinde büyük ölçüdeki açık hava su haznelerinden de bahsedilmektedir. Bu sarnıçların Kara Surları tarafındaki hendekleri beslediği öne sürülmüşse de, hendeklerin su geçirgenliğini önleyecek şekilde sıvanmamış olması ve bu konuda yeterli kanıt olmaması, bu öneriyi geçersiz kılmaktadır (Dirimtekin, 1950).

Açık hava sarnıçları, suyun duvara basıncını azaltmak ve dolayısıyla yıkılmasını önlemek için şehrin yüksek noktalarındaki çukur alanlara gömülmüştür. Duvarların yapımında blok taşlar, tuğla ve horasan harcı kullanılmıştır. Ayrıca suyun dışarı sızmasını engellemek amacıyla duvar yüzeyleri sıvanmıştır (Yücel, 1957). Dikdörtgen planlı açık sarnıçların boyutları üstleri kapatılamayacak kadar büyüktür. (Örneğin Aetios Sarnıcı; 244m x 85m)

Su depolarında, depolanan sudan tam faydalanabilmek için, taban seviyesine yakın yerlerden su alınır. Su alma ya bir kapak veya yatay bir delik üzerine sıkıştırılan silindirik bir ahşap vasıtasıyla olur. Aspar açık su deposunun kuzeybatı köşesinde, planı daire şeklinde olan silindirik yapının bir su alma kulesi olduğu sanılmaktadır. Bunun çeşitli seviyelerden su alan bir düzenek olması ihtimali büyüktür (Çeçen, 1996.s.35). İstanbul'daki diğer açık depoların da derinlikleri 10-12 m. arasında değişmektedir.

Aetios Sarnıcı (Karagömrük Çukurbostanı, Vefa Stadı) : Karagömrük semtinde bulunan sarnıç 419- 425 tarihlerinde şehir valisi olduğu bilinen Aetios tarafından 421 yılında yaptırılmıştır (Eyice, 1994a).

Edirnekapi'dan (Kharsios Kapısı) yaklaşık 300 m. uzaklıkta yer alan açık sarnıç dikdörtgen planlıdır(244m x 85m) (Şekil A.18). Derinliği 13m-15m arasında değişen sarnıcın suyu, Bozdoğan Sukemeri'ne giden su yolundan temin edilir. 16.yüzyılda artık kullanılmayan sarnıç uzun süre bostan olarak kullanılmış, 1962 yılında ise genişletilerek stadyum yapılmıştır (Müller-Wiener, 2001.s.278). Bugün de Vefa Stadı olarak kullanılmaktadır (Şekil A.21).

Aspar Sarnıcı (Sultan Selim Çukurbostanı) : Yavuz Sultan Selim Camii'nin güney batısında, Sultan Selim ve Yavuz Selim caddeleri arasında uzanan bu sarnıca Bizans kaynakları, kare bahçe anlamına gelen "Xerokipion" ismini vermişlerdir (Yücel,E.,1957).

Yapımı Patrikios Aspar ve oğulları tarafından 449 yılında başlatılan kare planlı sarnıcın bir kenarı 152 m.dir (Şekil A.19). Yaklaşık 10-11 m. yüksekliğinde tuğla hatıllı örgü tekniğiyle çevrelenen yapının 23.100 metrekare alanı ve ortalama 0,23-0,25 milyon metreküp kapasitesi vardır (Müller-Wiener,W.,2001.s.279). Duvar kalınlığı 5.20 metredir. 5 sıra tuğla ve 5 sıra taş dizisi ile oluşturulmuştur (Yücel, 1957).

Mokios Sarnıcı (Altımermer Çukurbostanı) : Kocamustafapaşa bölgesinde bulunan ve Rumların "Eksimarmara" diye adlandırdıkları Çukurbostanın (Mokios Açık Sarnıcı) adı Altımermer'e dönüşmüştür (Kuban, 1994).

M.S.491 yılında yaptırılan sarnıç Hagios Mokios Kilisesi'ne olan yakınlığı nedeniyle "Mokios Sarnıcı" diye anılır. Dikdörtgen planlı 170 x 140 m. boyutlarında olan yapı yol seviyesinden 15 m. aşağıdadır (Özbay, 1963) (Şekil A.20). Duvarlarının kalınlığı üst kotta 6 m. kadardır.Duvarlar beş sıra tuğla hatıl arası moloz taş dolgudan oluşmuştur (Eyice, 1994f).

Fildamı : Diğer üç sarnıçtan farklı olarak kent surları dışında yer alan yapı 127 x 76 m. boyutlarında ve yol seviyesinden 11 m. çukurdadır (Özbay, 1963). Bizans döneminde şehrin surları dışında önemli bir yerleşim yeri olan ve yakınında bir de sarayın olduğu bilinen Hebdomon Mahallesi'nin suyunun toplandığı yapı, başta

saray olmak üzere, yine burada olan askeri sığınak yerinin su ihtiyacını sağlıyor olmalıdır (Eyice, 1994e).

Açık su sarnıcının duvarları tuğla taş almaşık örgülüdür. Sarnıçlarda genellikle görülen şekilde iç köşeleri pahlıdır (Şekil A.23). Haznenin bir köşesinde yuvarlak bir kule halinde dışarı taşan bir merdiven vardır. İç çapı 3 m. olan bu kulede dairesel bir taş merdiven aşağıya kadar iner. Sarnıcın kısa kenarlarında karşılıklı altışar tane paye görülür. Bu payeler ortadaki en yüksek olmak üzere iki yanalarda kademeli olarak alçalan dört kemeri taşırlar (Eyice, 1994e). Diğer açık sarnıçlardan farklı olarak cephesi vardır (Şekil A. 24).

3.2.1.2 Kapalı Sarnıçlar

Bizans dönemi kapalı sarnıçlarının İstanbul'daki en önemli örnekleri “Yerebatan Sarayı” diye de adlandırılan Bazilika Sarnıcı ile Binbirdirek Sarnıcı'dır. Bunların dışında Gülhane Parkı Sarnıcı, Mangana Sarayı Sarnıcı, Jüstinyen Sarnıcı, Mirelaion Sarnıcı, Büyük Saray Sarnıcı, Acımusluk Sarnıcı, Nuruosmaniye Sarnıcı, Bodrum Camii Sarnıcı, Zeyrek Sarnıcı, Çarşamba Sarnıcı, Selimiye Sarnıcı, Odalar Camii Sarnıcı, Teodosius Sarnıcı, Yeniçeri Sarnıcı ve İmrahor Sarnıcı sayılabilir. Kentte çok sayıda yapının bodrumu da sarnıç olarak kullanılmıştır.

İmparatorluk saraylarının, özel sarayların ve manastırların bir veya birkaç tane sarnıçları bulunmaktaydı (Eyice, 1989). Büyük Saray'ın ve Mangan Sarayı'nın olduğu yerde çok sayıda sarnıç bulunmuştur. Büyük dini yapılardan ise Studios, Pantokrator ve Pammakaristos manastırlarının sarnıçları gösterişli mimari anıtlardır. Yaklaşık 70 kadar sütuna sahip olan Mirelaion Manastırı'nın sarnıcı ise IV.yy.'a ait 30 m çapında dairesel bir Roma yapısının içerisine yapılmıştır (Eyice, 1989).

Belirli bir plana bağlı olan sarnıçların dışında, Bizansın son dönemlerinde dışarıdan gelen kanallar tamamen işlemez hale geldiğinde, pek çok yapının mahzeni, hatta kiliselerin kryptaları su geçirmez harç ile sıvanarak sarnıca dönüştürülmüştür. Mahzenden bozularak yapılan sarnıçların örneklerinden biri Hipodrom'un Sfindone denilen yuvarlak kısmıdır (Eyice, 1989).

Genellikle dikdörtgen planlı olan sarnıçların tabanları tuğla döşeli olup duvarları su geçirmez, ince tuğla kırıklı pembe horasan harcı ile sıvalıdır. İçlerine inmek için, bir duvara bitişik olarak bir taş merdiven bulunmaktadır (ŞekilA.29). Sarnıçların

duvarları düz yüzeylidir fakat bazen kemerli ya da dikdörtgen nişler de görülebilir. Köşelerinin sızıntıyı önlemek amacıyla pahlı yapıldıkları görülür. Bu pahlar düz ya da eğrisel planlıdır. Kapalı sarnıçlarda, genelde tek parça olan sütunlar birbirlerine kemerler ile bağlanır ve bu altyapı sarnıcı örten tonozları taşır (Şekil A.25). Sütunların üzerinde birçok hallerde korint başlıklarından daha kaba üsluplu olan kompozit tipte başlıklar bulunur. Binbirdirek Sarnıcı'nda ise yüzeyleri işlenmemiş, kesik piramit biçiminde başlıkların kullanıldıkları görülmektedir (Eyice, 1994g) (Şekil A.26). Kemerler genelde üzengi taşlarına oturur. Büyük boyutlu sarnıçlarda su seviyesinin üzerinde kalacak şekilde pencereler görülür.

Binbirdirek Sarnıcı (Philoxenus Sarnıcı): (Şekil B.20, Şekil B.21, Şekil B.22, Şekil B.23, Şekil B.24) Binbirdirek sarnıcı büyük sarnıçların en eskisidir. Eski Bizans kaynaklarına göre sarnıç 4 yy.'da yaptırılmıştır. İmparator I. Konstantin (324-337) dönemi senato üyesi Philoxenus'un sarayının su ihtiyacını karşılamak üzere inşa edilmiştir (Eyice, 1994b). İç boyutları 64m x 54m olan sarnıcın 224 adet sütunu vardır. Su depolama kapasitesi 40.000 m³ dür (Çeçen,K.,1996, s.27) (Şekil A. 25).

Her biri 14 sütundan oluşan 16 sıra halindeki sütunlar, kemerler ile birbirine bağlanmıştır. Kemerler arasında ahşap gergiler vardır. İki parçadan meydana gelen sütunların bindirilme yerlerinde birer bilezik yapılmıştır ve yükseklikleri kaidenin üstünden sütun başlığının bitimine kadar yaklaşık 11.8 metredir. Mekânın yüksekliği tonozların tepe noktasına kadar yaklaşık 14.3 metredir (Şekil A.26, Şekil A.27).

Sütun gövdelerinin üzerinde sade başlıklar vardır. Bundan sütunların ve başlıkların devşirme malzeme olmayıp, burası için yapıldığı düşünülebilir (Eyice, 1994b).

19. yüzyılın başlarında ipek işleyenlerin atölyesi olarak kullanıldıktan sonra, (Şekil A.17) 20.yüzyılın başlarından itibaren yerel bir pazarın ambarı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Müller-Wiener, 2001.s.280). 1997 yılı öncesine kadar bakımsız bir halde bulunan sarnıç restore edilerek sosyal aktivitelerde kullanılmak üzere işletilmeye başlanmıştır.

Günümüzde sarnıcın iki girişi bulunmaktadır. Bunlardan biri yapının özgün girişidir (Şekil B.21). Bir diğer giriş, yapının beden duvarlarını delerek içeri giren bir rampa ile sağlanmaktadır. Mekânın içinde yeni bir döşeme seviyesi ve ara katlar oluşturulmuştur. Sarnıcın özgün yüksekliği yeni döşeme seviyesinde bırakılan kısmi bir boşluktan algılanabilmektedir (Şekil B.22). Sarnıcın içine yerleştirilen modüllerle

çarşı birimleri oluşturulmuştur. Ayrıca sarnıcın bir bölümü de restoran olarak düzenlenmiştir. Gün içinde ziyaret edilen sarnıçta çarşı birimlerinin çoğunun boş ya da kapalı olduğu gözlemlenmiştir.

Yerebatan Sarayı : İstanbul'da bulunan sarnıçların en büyüğü "Yerebatan Sarayı" da denilen Bazilika Sarnıcı'dır. İmparator Justinianus (527-569) zamanında yaptırılan bu sarnıcın iç boyutları 138x 64,5 m.dir (Çeçen, 1996, s.25)(Şekil A.29). 12 sıra üzerine dizilen 336 sütun tuğla tonozları taşır (Şekil A.28) (Şekil A.30). Kuzey bölümde sütunlardan 8'i örme kılıf içine alınmış, güneybatıda 37 kadar sütun, etraflarını çeviren bir dolgu duvarı içinde kalmıştır (Şekil A.29). Yerebatan'da gövdeleri işlenmiş sütunlar vardır. Sarnıcın boyları kısa gelen kimi sütunlarının altına, onları yükseltmek için, antik çağa ait bir anıttan çıkarılmış, Medusa başlı iri bloklar konulmuştur (Eyice, 1994h).

16.yüzyılda seyyahlar sarnıcın üzerine çok sayıda evin yapılmış olduğundan söz ederler (Eyice, 1989). Tarih içinde üst örtünün bazı kısımları çökmüş ve yeniden yapılmıştır. 19.yüzyılda da bu çeşit onarımlar görmüştür. 1986-1988 yıllarında İstanbul Belediyesi tarafından yaptırılan onarım sırasında, sarnıcın içindeki çamur tabakası tamamen temizlenerek tabana döşenmiş tuğlalar meydana çıkarılmış, sarnıcın içine inen merdivenin en alt basamakları da bulunmuştur (Eyice, 1989).

Bugün, sarnıç müze işleviyle ziyarete açıktır. Yapı içinde oluşturulan ahşap platformlar üzerinde dolaşarak, sarnıcı algılamak mümkündür (Şekil B.25). Ayrıca sarnıçta konser, sergi gibi kültürel aktiviteler gerçekleştirilmektedir.

Mirelaion Sarnıcı (Bodrum Camii Sarnıcı): (Şekil B.26, Şekil B.27, Şekil B.28, Şekil B.29, Şekil B.30) Bodrum Camii'nin yanında bulunan sarnıç, Roma dönemine ait yuvarlak planlı bir yapının sarnıca dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur(Şekil A.31, Şekil A.32). Kalınlığı 5 m.yi aşan bir duvarla çevrili olan bu yuvarlak binanın içinde dört eksedra vardır. Kalın duvarların içinde bir çift döner merdivenin de olduğu anlaşılmıştır (Eyice, 1994c). Yapı sarnıca dönüştürülürken eski yapılardan toplanan devşirme sütunlarla sık aralıklı bir aks sistemi oluşturulmuş, açıklıkların üstleri kısmen kubbe, kısmen çapraz tonozlarla örtülmüştür. 1992 yılında sarnıç bir çarşıya dönüştürülmüştür (Eyice, 1994c).

Sarnıç içinde sütun araları kapatılarak dükkanlar oluşturulmuştur. Bu nedenle sarnıcı tek bir mekan olarak algılamak artık mümkün değildir. Dükkanları ayıran bölmeler sütunlara tamamen birleştirilmiştir. Yapıya uygun olmayan aydınlatma elemanları yerleştirilmiş, seramik kaplı yeni bir döşeme oluşturulmuştur. Dükkanlara ait reklam tabelaları ve mal sergileri sarnıcın duvarlarını kaplamaktadır. Bütün bu kötü uygulamaların yapının tarihi değerine ve mimari özelliklerine zarar verdiği açıktır.

3.3 Kilikya Bölgesi Sarnıçları

Bölgede hem açık hem de kapalı sarnıçlara rastlanmaktadır. İstanbul sarnıçlarıyla benzerlikler gösteren sarnıçlarda bölgesel mimarinin izlerine de rastlanır.

Tekir Ambarı: (Şekil B.4, Şekil B.5, Şekil B.6, Şekil B.7) Silifke Kalesi'ne doğru tırmanırken görülen tepenin yamacına yerleştirilen sarnıcın boyutları yaklaşık 23 m x 46 m dir (Bildirici, 1994 s.413) (Şekil A.5). Derinliği ise yaklaşık 12 m dir. Açık bir sarnıç olan yapının uzun kenarlarında 8, kısa kenarlarında ise 5 adet kemerli niş bulunmaktadır (Şekil B.4, Şekil B.5). Sarnıç içine iniş kuzey doğu kenarında bulunan döner bir taş merdivenle sağlanmaktadır (Şekil B. 7).

Elaiusa Sebaste Sarnıcı: (Şekil B.15, Şekil B.16, Şekil B.17, Şekil B.18) Elaiusa Sebaste su yolu, kentin tiyatrosunun altından geçmektedir. Tiyatronun batısında yer alan sarnıcın bir kısmı tiyatronun altında kalmaktadır.

Sarnıç, 12,13m x 20,67 m boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Kemerlerle birbirine bağlanmış iki ayak sırası mekanı üç bölüme ayırmaktadır. Kare planlı ayakların doğu sırasındakiler 1,20 m x 1,20 m, batı sırasındakiler 1,47 m x 1,47 m. boyutlarında ve yaklaşık 5 m yüksekliğindedirler (Özbay, 1998).

Sarnıca giriş 0,70 m genişliğinde bir merdiven ile sağlanmaktadır (Şekil B.16, Şekil B.17). Sarnıcın tabanı anakayaya oyulmuştur. Duvarların iç yüzleri sıvalıdır.

Korykos Sarnıcı: (Şekil B.19) Sarnıcın üzeri açıktır. Anakayaya oyulmuş ve çeşitli dönemlerde onarılmış olan üst kısmı dikdörtgen taşlarla örülmüştür (Özbay, 1998). Plan ölçüleri 25m x 30 m boyutlarında olan sarnıcın su hacmi yaklaşık 3000 m³ tür (Bildirici, 1994. s.437). Yapının duvarları payandalarla desteklenmiştir (Bildirici, 1994. s.437). Elde sarnıcın çatı örtüsü ile ilgili kanıt yoktur. Sarnıca suyun güney duvarında bulunan kanaldan alındığı düşünülmüştür (Özbay, 1998).

4. AYATEKLA BAZİLİKASI SARNICI

4.1 Genel tanım

Sarnıç, Aya Tekla Sit alanının içinde yer almaktadır. Alana giriş noktası günümüzde, Silifke'den gelen antik yolun güzergahını takip eden asfalt yol üzerinde bulunmaktadır (Şekil B.34, Şekil B.44). Sarnıç, bu noktanın hemen kuzeyindedir (Şekil C.1). Yapı, alanda izleri görülen diğer yapılara göre iyi durumdadır. Duvarlar, tonozlar ve iç mekan büyük oranda algılanabilmektedir (Şekil B.53, Şekil B.55, Şekil B.56).

Hill, sütun başlıklarının biçiminin erken döneme işaret ettiğini ancak sarnıcın VI. yy'dan önce inşa edilmiş olduğunu düşünmeye cesaret edemeyeceğini söyleyerek, yapıyı VI.yy'ın ilk yarısına tarihlendirir (Hill, 1996).

Meryemlik'teki bir çok yapıda görüldüğü gibi, bu sarnıcın mimarisinde Bizans ve bölgesel mimarinin etkileri bir arada görülmektedir. Yapının kuruluşu, paralel tonozlu nefler, tuğla iç duvarlar, sütun başlıkları ve üzerlerindeki üzengi taşları İstanbul'daki sarnıçları anımsatmaktadır (Şekil A.32). Ama beşik tonoz kullanımı ve kesme taş tekniği Bizans yapı tipolojisinin yerel ustalar tarafından yorumlandığını göstermektedir (Herzfeld, Guyer, 1930).

Sarnıç, içten yaklaşık 12,16 m x 14,10 m. boyutlarındadır. Dikdörtgen planlı mekanı yaklaşık 1.70m genişliğinde kalın bir duvar çevrelemektedir. Duvarın dış kısmı dikdörtgen kesme taşlardan örülmüştür. İç kısımda sıvalı tuğla duvar yer alır. İki duvar arasında moloz taş ve kireç harcından oluşan çekirdek kısım bulunmaktadır. İçte tuğla duvar bir silmeyle biter ve kesme taş tonoz örtü başlar (Şekil B.55, Şekil B.56).

Sarnıcın içi yüzyıllar boyunca dolmuş, günümüzde özgün zemin seviyesinin üzerinde 2.20 m lik bir toprak dolgu oluşmuştur. Bu sebeple özgün zemin görülememektedir. Halen iç mekanın yüksekliği toprak dolgu seviyesinden tonozların tepe noktasına kadar 6.15 m dir.

Tonozlarda, güney duvarı çizgisine yakın kısımlarda ciddi kayıplar vardır. Bu cephe yönünde özellikle yan nefleri kapatan tonoz taşlarında eksilmeler olmuştur (Şekil B.57). Buna karşılık kuzey yönündeki tonozlar iyi korunmuştur (Şekil B.50).

Tonozların araları doldurularak en üstte düz bir çatı örtüsü elde edilmiştir (Şekil B.59). Bu seviyede tonoz taşlarının üzerini kaplayan harç tabakası kısmen görülebilmektedir. Ancak çatının büyük kısmı toprak ve bitkilerle kaplanmıştır (Şekil B.70).

4.2 Mekan Özellikleri

Uzun kenarlara paralel iki sütun sırası iç mekanı üç eşit genişlikte nefe (yaklaşık 3,30m) ayırır (Şekil B.56, Şekil C.2). Her nef kesme taş tonoz ile örtülüdür. Tonozların oturduğu sütunlar günümüzde yüksekliklerinin yarısına kadar toprağa gömülüdür (Şekil B.71). Kireç taşından yapılan sütunlar tek parçadır. Toprak üstünde kalan kısımda çapları ortalama 46 cm olarak ölçülmüştür. Sütunların sade başlıkları vardır. Başlıklar üzerinde bezemesiz üzengi taşları yer alır (Şekil B.74). Sütun başlıkları ve üzengi taşlarının boyutları farklılıklar göstermektedir. Tonozları dış duvarlarla birlikte taşıyan kemerler üzengi taşlarına oturmaktadır. Kemer açıklıkları yaklaşık 2,30m dir. Kısa kenarlarda sütunların hizasında yaklaşık 1m genişliğinde ikişer adet duvar ayağı bulunmaktadır. Kemerler sütunlarla birlikte bu ayaklara oturmaktadır. Bu kısımlarda kemer açıklığı yaklaşık 2.20m' ye inmektedir. Kemerlerin arası yatay tuğla sıraları ile doldurulmuştur. Bunların üzerinde bir düz bir pahlı yüzeyden oluşan korniş yer alır (Şekil B.74).

Sarnıcın uzun kenarları orta kısımda yer alan sütun dizisine benzer bir konstrüksiyona sahiptir. Bu duvarlarda yer alan 4 adet kemer büyük boyutlu taşlarla oluşturulmuş, duvar içine gömülü 3 adet ayağa ve kısa duvarlara oturmaktadır (Şekil C.9, Şekil C.10). Duvar ayaklarını oluşturan taşların boyutları birbirinden farklıdır. Bu farklı boyutlu taşlar üzerinde yer alan üzengi taşları sütun sıraları üzerindikilerle benzemektedir (Şekil B.85). Kemerler 12 adet kemer taşından oluşmuştur. Batı duvarındaki kemerlerin birinde tek bir bloğun iki taş görünümü verilecek şekilde işlendiği görülmektedir. Kemer içleri ve kemer araları tuğla ve harç örgüsüyle doldurulmuştur (Şekil B.85). Kemer aralarında tuğla taş almaşık örgü de görülmektedir (Şekil B.87).

Güney cephesine bitişik orta nefte aşağıya inen tuğladan örülmüş bir merdiven kütlesi vardır (Şekil B.77). Buradan sarnıcın zeminine inildiği düşünülebilir. Merdiven, +305 kotundaki sahanlıktan başlayarak yedi basamakla +126 kotuna kadar inmektedir. Sahanlığın boyutları 1.20m x 1.50 m.dir. İlk iki basamak 1.20 m genişliğindeyken, sonraki basamaklar daralarak yaklaşık 82 cm boyutuna inmektedir. Merdiven kütlesi bugün zemine oturmamaktadır, yapı içinde gerçekleştirilecek kontrollü bir kazı, bu kısma ait bilgileri arttıracaktır. Yapıya ait olan taşların bir kısmı yerdedir ve günümüzde güney duvarının yıkılan bölümünden içeri girerken basamak olarak kullanılmaktadırlar (Şekil B.80).

Duvarlarda pencere yoktur. Köşelerde horasan harç ile oluşturulmuş köşe pahlarının izleri görülmektedir (Şekil B.84).

4.3 Cepheler (Şekil B.57-69, Şekil C.11-14)

Duvarlar genel olarak korniş seviyesine kadar iyi korunmuş durumdadır. Bu seviyeden sonra kesme taş duvar kuzey, doğu ve batı cephelerinde kimi yerlerde, güney cephede ise tamamen kaybolmuştur. Güney-doğu köşesi ile kuzey duvarının batı ve orta neflerinde içte yalnızca tuğla duvar kısım kalmış ve bu duvarların dışında korniş seviyesine kadar eksilmeler olmuştur (Şekil B.63, Şekil B.64). Güney duvarının batı nefe ait olan kısmı tamamen yıkılmıştır (Şekil B.57).

Güney cephesi en fazla bozulmaya uğramış cephedir. Batı kısmı tamamen yıkılmıştır. Geriye kalan kısımda da dış cidar ve çekirdek dolgu kaybolmuş yalnızca ayakların arasını dolduran tuğla duvarlar kalmıştır (Şekil B.49, Şekil B.57, Şekil B.58, Şekil B.59).

Kuzey cephesi daha iyi durumdadır. Cephe zeminden yaklaşık 2.50 m yüksekliğindedir. Kesme taş dış duvar büyük oranda kaybolmuştur (Şekil B.50, Şekil C.11). Yalnız kuzey görünüşünün doğu kısmında kesme taş dış duvar, arkasında çekirdek dolgu kısım ve ondan sonra da tuğla duvar görülmektedir (Şekil B.60). Orta ve batı nefte dış duvar ve dolgu kısım tamamen kaybolmuş, bu kısımlarda tuğla duvarlarda korniş seviyesine kadar eksilmeler olmuştur (Şekil B.61, Şekil B.62).

Doğu cephesinin güney cephesiyle birleştiği köşede tonozda eksilmeler görülmektedir (Şekil B.63, Şekil C.13). Yine bu kısımda duvar tamamen yıkılmış sadece kemerin içini dolduran tuğla duvar kalmıştır. Cephenin geri kalan kısmında

kesme taş duvar parça parça kalmış olsa da, doğu duvarının dış sınırları anlaşılabilir (Şekil B.51). Eksilmelerin olduğu kısımlarda geride kalan çekirdek dolgu kısım, ve açığa çıkan tonoz taşları görülmektedir (Şekil B.64, Şekil B.65). Dış duvara ait taş sıralarının zemine yakın kısımlarda korunduğu, eksilmelerin genellikle üst seviyelerde olduğu dikkat çekmektedir. Doğu cephesinin kuzey köşesine yakın kısmında kesme taşlardan örülmüş çıkıntı yapan 1m genişliğinde bir duvar parçası görülmektedir (Şekil B.66). Bu kısım yapıya bitişik bir başka yapının varlığını düşündürmektedir.

Batı cephesinde de yine doğu cephesinde olduğu gibi kesme taş dış cidarın zemine yakın kotlarda korunduğu, üst kotlara gelindiğinde taşların eksildiği ve çekirdek kısmın açığa çıktığı görülmektedir (Şekil B.52, Şekil B.67, Şekil B.68, Şekil B.69, Şekil C.14).

4.4 Yapım tekniği ve malzeme

Yapıda kullanılan ana malzeme taştır. Sarnıçta kullanılan taşlardan alınan örneklerinin ince kesitlerine bakıldığında duvar, tonoz, sütun ve kemer taşlarının kireç taşı olduğu görülmüştür. Bunlar temelde kireç taşı olmakla birlikte boşluk oranları ve içerdikleri fosil, kil ve kayaç parçaları oranlarında farklılıklar vardır (İTÜ Jeoloji Müh. Böl. Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa Erdoğan). Yapılan incelemelerde, Mersin Üniversitesi Jeoloji Müh. Böl. Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kemal Taslı taş örneklerinin bölgede çok yaygın bir kaya birimi olan Miyosen yaşlı kireç taşlarına ait olduğunu belirtmiştir.

Yerel kireç taşı, her zaman tercih edilen bir yapı malzemesidir. Batı Taşlık Kilikya'da kireç taşı ile beraber arduvaz ya da yerel siyah bazalt taşı da kullanılmıştır (Hill, 1996). Keil ve Wilhelm, Seleucia ve Corycos vatandaşları arasında çok sayıda taş işçisinin olduğunu tespit etmişlerdir (Keil ve Wilhelm, 1931). Uzuncaburç'ta ölen kişilerin mesleklerinin açıklandığı on yazıtta, beş kişinin inşaat işinde çalıştıkları, bunlardan birinin mimar, bir diğerinin ise mermer taşçısı olduğu belirtilmiştir (Hill, 1996).

Sarnıç yapısında sütunların tek parça kireç taşından oluştuğunu görürüz. Şu anda sarnıcın içi toprakla dolu olduğundan sütunların zeminde bir kaideye oturup oturmadığı belirlenmemektedir (Şekil B.71).

Sütunların sade başlıkları vardır. Kireç taşından yapılmış başlıkların üzerinde yine kireç taşı üzengi taşları oturur. Kireç taşlarından yapılmış kemerlerin üzerinde, taştan sade profilli bir korniş yer almaktadır.

Yapının uzun kenarlarındaki duvar ayaklarında yer alan taşların boyutlarının farklılığı ve biçimleri nedeniyle devşirme malzeme olduğu düşünülmüştür (Şekil B.85).

Duvarlar iki kısımdan oluşmaktadır. Dış duvar kesme taşlardan harçsız olarak inşa edilmiştir. Sarnıçta duvar ve tonozlarda kullanılan kesme taşlarının yüksekliği yaklaşık 45 cm.dir, boyları ise 45-130 cm arasında farklılık göstermektedir.

İki duvar arasında moloz taş ve harçtan oluşan bir çekirdek kısım bulunmaktadır. Bu kısımda moloz taşları tutan harç, sağlam, beyaz/krem renkli bir harçtır. İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Ersen tarafından yapılan analizde harcın özellikleri belirlenmiştir;

- Tüf tozu / sönmüş kireç oranı 1:2'dir.
- Bağlayıcı / aggrega oranı 1:2'dir.
- Aggregaları 20 mm altı kireçtaşı, mermer kırıkları ve dere kumundan oluşmaktadır.

Dayanımı oldukça yüksek olan bu harç sayesinde, duvarların dış yüzeyleri erise bile çekirdek kısımlarının kaldığı görülmüştür (Şekil B.65).

Yapının iç duvarları ise tuğla ve harçla örülmüştür. Sarnıçta kullanılan tuğlalar yaklaşık 35cm x 16cm boyutlarındadır. Tuğla kalınlığı ise 4 cm. dir. İç duvar örgüsünde derz kalınlığı tuğla kalınlığına eşittir. Tuğla aralarında yukarıda özelliklerinden bahsedilen, dayanımı yüksek harç kullanılmıştır. Duvarlarda sıvanın kaybolduğu köşelerde duvar örgüsünde tuğla ile beraber kesme taşların da kullanıldığı görülmektedir (Şekil B.83).

Merdiven kütlesi de duvarlarda kullanılan yapım tekniği kullanılarak tuğla ve harç ile oluşturulmuştur. Bu kısımda tuğlalar arasındaki derz kalınlığı, tuğla kalınlığının yaklaşık iki katıdır.

Duvarların iç yüzleri tuğla kırıklı, çok sağlam bir horasan sıva ile sıvanmıştır. Güney duvarı iç yüzeyinde üst üste iki harç tabakası görülmektedir. Alttaki sıva tabakasının yüzeyi üst sıvayla bağlantısını güçlendirmek için pürüzlendirilmiştir (Şekil B.78).

Yapılan analizlerde alt tabakadaki harcın özellikleri şöyle belirlenmiştir;

- Bağlayıcı /aggrega oranı 1:1 dir.
- Örnek, aggregalarının %25'i 4mm altı kireç taşı kırığı, %75'i tuğla kırığı ve tozu (3mm altı düzenli derecelenmiş) olan kireç bağlayıcılı horasan harcıdır.

Üst tabakadaki harcın özellikleri ise aşağıdaki gibidir;

- Bağlayıcı /aggrega oranı 1:1 dir.
- Örnek, aggregalarının tümü 4 mm elek altı düzenli derecelenmiş tuğla kırığı ve tozu olan kireç bağlayıcılı, tuğla tozunun puzolanik etki yaptığı horasan harcıdır.

Yapının üzerindeki düz çatı elde edilmek için tonozların araları, moloz taş ve duvarların çekirdek dolgu kısmında da kullanılan harç ile örülerek kısmen doldurulmuştur. Tonozların dışyüzünde alttan ikinci taşlarının seviyesinden (yaklaşık + 3.60 kotu) yükselmeye başlayan bu dolgu, tonozun üst noktasına kadar yükselmektedir (Şekil B.58). Dolgu kısımların üzerine oturan taş bloklarla tonoz araları kapatılmış ve tamamen düz bir çatı elde edilmiştir (Şekil B.59). Çatı daha sonra bir harç tabakasıyla güçlendirilmiştir.

4.5 Yapıdaki bozulmalar

Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı, sit alanında bulunan diğer yapılarla karşılaştırıldığında boyutlarının ve yapım tekniklerinin anlaşılabilirliği açısından daha iyi durumdadır. Uzun süreli doğal etkenler ve arkeolojik alanların sıkça maruz kaldığı taş hırsızlığı gibi nedenlerle yapının örtü, duvar ve bileşenlerinden kayıplar olmuştur. Yapı dış etkenlere açık hale gelmiş, bu da iç mekandaki bozulmaları hızlandırmıştır.

Yapının duvarlarında ve üst örtüsünde büyüyen bitkiler yapının bozulmasına neden olan dış etkenlerden bir diğeridir. Çatlaklara ve taş aralarına giren kökler zamanla çatlakları genişletmektedir.

Alanın çevresinde herhangi bir koruma bandı yoktur. Alanın güvenliğinden sorumlu memur, kış döneminde 8:00 – 17:00 saatleri arasında, yaz döneminde ise 9:00- 18:00

saatleri arasında alanda bulunmaktadır. Bu saatler dışında alan korunmasız kalmaktadır. Çevre halkı alanda rahatça dolaşmakta, taşların üzerinde oturmakta, hayvanlarını otlatmakta, çocuklar alanın girişinde futbol oynamaktadır. Bütün bunlar sarnıçla birlikte alandaki arkeolojik kalıntılara zarar vermektedir.

4.5.1 Strüktürel Bozulmalar

Yapının en ciddi sorunu duvar ve tonoz taşlarında meydana gelen eksilmelerdir. Duvarlardaki boşalmalar örtü ile duvar bağlantılarını zayıflatmış ve tonoz taşlarında da kayıplar meydana gelmiştir. Tonozların uçlarında serbest kalan tonoz taşları düşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Güney–doğu köşesinde dış duvar ve tonoz taşlarının tamamen kaybolması nedeniyle güney duvarının serbest kalan doğu ucunun dışa doğru yaklaşık 20 cm açıldığı gözlemlenmiştir (Şekil B.63, Şekil C.13). Yine bu kısımda güney duvarı alt kotunda meydana gelen malzeme kaybı nedeniyle duvarın durumu tehlikeli bir hal almıştır. Doğu tonozunun güney cephesiyle birleşen kısmında yer alan taşlarında kaymalar olmuştur (Şekil B.58).

Sütunlar ve sütun başlıklarında malzeme kayıpları ve bazı sütunlarda ciddi çatlaklar bulunmaktadır (Şekil B. 86). Fiziko-kimyasal süreçler ve yükler altında sütunlarda yüzey kayıpları oluşmuş, kesitleri incelmıştır. Bu da yapıyı statik açıdan tehlikeye sokmaktadır.

Cephelerde kesme taş cidarın yok olması nedeniyle, duvarın çekirdek kısmı dış etkilere açık hale gelmiş, kimi yerde eriyerek yok olmuştur (Şekil B.64). Bu kısmın kaybı duvarları zayıflatmış yapıyı tehlikeye sokmuştur.

Yapıda ciddi bir tehlike oluşturan çatlaklar görülmemektedir. Yalnız kemer ve tonoz taşları ile duvar ayaklarında ince çatlaklar oluşmuştur (Şekil C.25-34).

4.5.2 Malzeme bozulmaları

Yapıda kullanılan kireç taşları farklı sertlikte ve yapıdadır. Bu nedenle bozulmaları da farklı derecelerde olmaktadır. Cephede yer alan kesme taş bloklar ve tonoz taşları dış etkenlere açık bir koşulda bulunduğundan yapıda taş malzemeler içinde en fazla bozulma bu kısımlarda oluşmuş, cephelere ait taşların çok az bir kısmı yerinde kalabilmiştir. Tonozların, özellikle tepe noktalarındaki taşlar erimştir. Cephelerin kalan kısımlarındaki taşlarda da yüzey kayıpları görülmektedir.

İç mekanda kullanılan taşlar, daha korunaklı bir alanda bulunduğundan dış cephedeki taşlar kadar bozulmamıştır. Kemer taşları, sütun başlıkları iyi durumdadır. Buna karşılık sütunlarda ciddi yüzey kayıpları oluşmuştur.

Yapı bileşenlerinden herhangi birisinin kaybı, yapıdaki bozulma sürecini hızlandırmaktadır. Cephelerdeki kayıplar nedeniyle açığa çıkan çekirdek dolgunun eriyerek yok olması çabuklaşmıştır. Duvarların tonoz taşlarıyla bağlantılarının azalması nedeniyle üst örtüde eksilmeler olmuştur. Bir yapının bozulmasını hızlandıran sebeplerden en önemlilerinden biri yapıyı koruyan örtünün zarar görmesidir. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda da üst örtünün yok olmasıyla duvar iç yüzlerini kaplayan sıva tabakası kimi yerde zayıflayarak dökülmüştür. Tuğla örgüde boşalmaların yoğun olarak sıvanın kaybolduğu bu kısımlarda olduğu görülmektedir.

4.5.3 Yapı Bileşenlerindeki Kayıplar

Sarnıç yapılarının mekansal özelliklerinin en önemli bileşenlerinden biri merdivenlerdir. Yapıların içine inerek zemin kontrolünü sağlayan, kimi zaman da su taşımaya olanak veren merdivenler çoğunlukla yapının bir duvarına bitişik olarak yapıya yerleşmektedirler. Yapının içine merdivenin bulunduğu kısımdan duvara açılan bir kapıdan girilmektedir.

Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda merdivenin bir kısmı kadar ayakta ancak alt kotundaki boşalma nedeniyle zemine kadar nasıl indiği günümüzde anlaşılamamaktadır.

4.5.4 Yapıdaki değişiklikler

Yapıdaki en önemli müdahale, özgün sütunlardan birinin yerine betonarme bir sütunun eklenmesidir (Şekil B.72). Bu sütuna oturan kemer taşları ve daha üst kısımlarda tonoz taşları da yeni taşlarla değiştirilmiştir. Kemer araları yapının özgün malzeme ve yapım tekniğine uygun olmayan çimentolu harçla doldurulmuştur (Şekil B.72, Şekil B.73, Şekil B.88, Şekil C.25, Şekil C.30). Bu uygulamayla ilgili herhangi bir Kurul kararına rastlanmamıştır fakat alanın eski bekçisiyle yapılan bir görüşmede uygulamanın 1965 yılında yapıldığı öğrenilmiştir.

Sarnıca yapılan bir diğer müdahale de alanla beraber sarnıcın da aydınlatılması için döşenen elektrik tesisatıdır. Sarnıcın hemen girişinde zemine yerleştirilen aydınlatma elemanı çimentolu harçla sabitlenmiştir (Şekil B.80). Tesisata ait elektrik kabloları

sarnıcın güney cephesinden geçirilmiş ve üzeri çimentolu harçla sıvanmıştır (Şekil B.58, Şekil C.32).

Alanı ziyaret edenler, sarnıcın içine güney cephesinin yıkılmış kısmından girmektedirler. Yapının içine giriş için uygun bir merdiven yoktur. Bu kısımda büyük ihtimalle yapıya ait olan taşlar yerde bulunmaktadır ve yapıya giriş için bu taşlar basamak olarak kullanılmaktadır. Bu da taşlara zarar vermektedir.

5. AYA TEKLA BAZİLİKASI SARNICI'NIN TİPOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

5.1 Restitüsyon Sorunları

Yapıya dışarıdan bakıldığında malzeme bozulmaları ve boşalmalar nedeniyle, mekanı çevreleyen duvarların kesit ve yüksekliklerinde kayıplar olduğu görülmektedir. Cepheler harap durumdadır. Cepheyi oluşturan taş bloklar özellikle çatı seviyesine yaklaşan üst kesimlerde artık gözlemlenememektedir. Bu nedenle cephelerin nasıl bitirildiği konusunda veri elde edilememektedir.

Çatı örtüsü de malzeme kaybına uğramıştır. Tonozların üzerinde nasıl bir koruma geliştirildiği anlaşılamamaktadır.

İç mekanı kaplayan toprak dolgu nedeniyle özgün zemin gözlemlenememektedir. Sütunlardan birinin yenilenmesi, bazı kemer ve tonoz taşlarının değiştirilmesiyle yapının özgün elemanları yok edilmiştir.

Yapının içine inen merdiven kısmen yok olmuştur ve bu kısmın zemine nasıl ulaştığı bugün görülememektedir. Ayrıca, yapıya girişin nereden olduğuna dair de kesin bir iz yoktur.

Bütün bu mekansal sorularla beraber yapının işlevi ile ilgili olarak su giriş-çıkışının sağlanması ve seviyesinin kontrolü için gerekli donatılar restitüsyon önerisi hazırlanırken düşünülen noktalardır.

Yapının günümüze taşıdığı ipuçları, yazılı kaynaklar ve İstanbul ve Kilikya'daki benzer sarnıç yapılar gözlemlenerek edinilen bilgilerle yukarıda belirtilen sorunlar irdelenerek yapı için uygun bir restitüsyon önerisi hazırlanmaya çalışılmıştır.

5.2 Restitüsyon Önerisi İçin Yararlanılan Başlıca Kaynaklar ve Tipolojik Değerlendirme

Restitüsyon önerisi hazırlanırken yararlanılan kaynakların en önemlisi Forchheimer ve Strzygowski'ye ait İstanbul sarnıçları ile ilgili anlatım ve çizimlerin yer aldığı “Die Byzantinischen Wasserbehälter von Konstantinopel” adlı eserdir. Kaynakta, İstanbul'daki büyüklü küçüklü çok sayıda sarnıç hakkında çizimlerin ve açıklamaların bulunduğu katalog kısmından sonra sarnıçların mekansal özelliklerinin ve malzemelerinin karşılaştırıldığı bir teknik kısım yer almaktadır. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı için restitüsyon önerisi hazırlanırken bir çok farklı örneğin bulunduğu bu araştırmadan yararlanılmıştır.

Sarnıcın bulunduğu bölge hakkında geniş bir araştırma yapan Herzfeld ve Guyer'in “Meriamlik und Korykos” adlı kitabında da, günümüzde sit alanı içinde kalan birçok yapıya dair ölçekli çizimler, restitüsyon planları, yapılara ait kalıntıların rölöve çizimleri bulunmaktadır. Kaynakta, sarnıcın 1900'lerin başlarındaki durumunun şematik bir planı (Şekil A.36) ve mekanın içine ait bir perspektif çizimi (Şekil A.37) ve sütun başlıklarının ölçüleri yer almaktadır. Bu bilgiler bize sarnıcın yaklaşık 100 yıl önceki korunmuşluk durumunu belgeleyerek, restitüsyon önerisi için yardımcı olmaktadır.

Tez konusu sarnıca yakın bir örnek, Elaiusa Sebaste antik şehrinde bulunmaktadır. Dönem olarak yakın olmanın dışında, coğrafi konum olarak yakınlık da bu iki sarnıç arasında karşılaştırma yapma olanağını arttırmaktadır. Sarnıç, plan şeması ve malzeme kullanımı açısından tipolojik karşılaştırma için önemli bir örnektir (Şekil B.15, Şekil B.16, Şekil B.17, Şekil B.18).

İstanbul'daki sarnıçlar boyut ve biçimleniş olarak kendi içlerinde çeşitlenmektedir ancak genel olarak bakıldığında üst örtünün dikdörtgen planlı, kalın duvarlarla çevrili, içerisinde sütunların bulunduğu ve bu sütunları birbirine bağlayan kemerle oluşturulan bir taşıyıcı sistemle taşındığı, içine inmek için duvarlardan birine bitişik bir merdivenin bulunduğu bir kapalı sarnıç tipolojisi çıkarılabilir. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı da bu genel şemaya uymaktadır ancak, Meryemlik'te ihtiyaç duyulan su miktarının İstanbul'a göre az olması nedeniyle sarnıç, İstanbul'daki benzerlerinden daha küçük boyutludur.

İstanbul sarnıçlarında duvarların iç yüzlerinde tuğla örgü görülmektedir. Forchheimer, kırmızı renkli, ince levhalar halindeki tuğlaların arasında derzlerin bulunduğunu ve genelde derz kalınlığının tuğla kalınlığına eşit olduğunu

belirtmektedir (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.117). Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda da iç duvarların tuğla ve harçla örüldüğü ve tuğla derz kalınlıklarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

İstanbul'daki çoğu sarnıç yapısının cephesi yoktur. Cephesi olan sarnıçlara bakıldığında, ya sadece kesme taş, ya da kesme taş ve tuğla örgü görülmektedir. Kimi sarnıçta cephede su seviyesinin üzerinde kalacak şekilde açılmış pencereler vardır (Şekil A.38). Kemerli pencerelere sahip örnekler olduğu gibi havalandırma sağlayan dar pencerelerin olduğu sarnıçlara da rastlanmaktadır (Şekil A.39). Forchheimer'a göre, ışık organik hayatı canlandırdığı için geniş pencereler tercih edilmemiştir (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.121). Yarı yarıya toprak içine gömülü olan Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın günümüzdeki durumuna bakıldığında cephelerinde kesme taş örgü kısmen görülmektedir (Şekil B.60, Şekil B.68). Duvarlarda herhangi bir pencere izine rastlanmamaktadır.

İstanbul'daki sarnıçlarda üst örtü tuğla kubbe, ya da tuğla tonozlardan oluşmaktadır (Şekil A.40, Şekil A.41). İncelenen yapı ise kesme taşlarla örülmüş üç adet beşik tonozla örtülüdür (Şekil B.61). Elausia-Sebaste antik kentinde tiyatronun altında yer alan sarnıçta da kesme taş beşik tonoz örtü gözlemlenmektedir (Şekil B.15). Bunun yöresel mimarinin ve yerel malzemenin özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar olduğu düşünülmektedir (Herzfeld, Guyer, 1930). Forchheimer'a göre İstanbul'daki çoğu sarnıçta tonozlar dışarıdan algılanmamaktadır. Tonozların görülebildiği yerlerde tonoz aralarında çatı sularını atmak için toprak künkler bulunmaktadır. Künklerin olmadığı yerde düz ve büyük olasılıkla toprak bir üst örtü bulunmaktadır (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.137).

Sarnıçların iç yüzleri su sızıntısını engellemek için su seviyesinin yükseldiği noktaya kadar horasan harcı ile sıvalıdır (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.121). Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda duvarların iç yüzlerinde günümüzde de rahatlıkla gözlemlenebilen horasan harcına korniş seviyesinin üst kısımlarında da rastlanmıştır (Şekil B.76). Elausia-Sebaste antik kentinde tiyatronun altında yer alan sarnıçta da iç duvarlar tonozların tepe noktasına kadar tez konusu örneğe benzer şekilde sıvalıdır (Şekil B.17). Forchheimer, köşeleri güçlendirmek için pah yapıldığını belirtmiştir. Pahlar keskin köşeli (Şekil A.41) ya da yuvarlatılmış olabilmektedir (Şekil 42). Tez konusu sarnıçta da köşelerde pah izleri görülmektedir (Şekil B.84, Şekil C.2, Şekil C.8).

Üst örtüyü taşıyan sütunlar birçok örnekte görüldüğü gibi incelenen yapıda da tek parçalıdır. İstanbul'daki çoğu sarnıçta sütun başlıkları dekoratif yönden zengindir (Şekil A.39, Şekil A.43). Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda ise sütun başlıkları kabaca şekillendirilmiştir (Şekil B.86). Forchheimer ve Strzygowski'nin çizimlerine bakıldığında sütunların bir kaide üzerine oturduğu örnekler olduğu gibi, kaidenin döşeme içinde kaldığı örnekler de görülmektedir (Şekil A. 38, Şekil A.44). Çoğu sarnıcın zemini toprak ya da çöple dolduğundan araştırmacılar tarafından da gözlemlenememiştir. Ancak tabanı açıkça görülebilen sarnıçlarda, zeminin sıvalı olduğu belirtilmiştir (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.122). Kaynakta Koroğlu Sokağı'ndaki Bodrum diye adlandırılan sarnıcın zemin döşemesinin kesit detayı verilmektedir (Şekil A.44). Tez konusu sarnıcın zeminini gözlemek günümüze kadar sarnıcın içinin toprakla dolmuş olması nedeniyle mümkün değildir. Zeminin özelliklerini anlamak için kontrollü bir kazı gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Sarnıçlara girişin çoğu kez yapılara eklenmiş ayrı bir giriş biriminden sağlandığı görülmektedir (Şekil A.45). Böyle bir giriş ekinin bulunmadığı yapılarda duvara açılmış bir kapı, ya da basit bir pencere açıklığı ile yapıya giriş sağlanmaktadır (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.137). Yapının içine girildikten sonra bir merdiven ile zemine kadar inilmektedir. Merdivenler kemerler veya tuğladan örülmüş masif duvarlar üzerine oturtulmuşlardır (Şekil A. 46, Şekil A.47). Kimi zaman 45 dereceye varan eğimle inşa edilen merdivenler yardımıyla zeminin kontrolünün sağlanması ve dışarıya su alınması mümkündür (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.137). Elaüsia-Sebaste antik kentinde tiyatronun altında yer alan sarnıçta duvara bitişen ve zemine kadar inen merdiven kısmı gözlemlenmiştir (Şekil B.16). Tez konusu sarnıçta yapıya bitişik bir giriş ekinin izleri görülmemektedir. Duvarlarda kapı ya da pencere açıklığı yoktur. Merdiven kütlesi günümüzde güney duvarına bitişik olarak +310 kotundan yaklaşık +46 kotuna kadar masif bir şekilde inmektedir. Bu kottan aşağıda bir boşalma olmuştur ve merdivenin zemine kadar inen şekliyle bütün halinde gözlemek bugün mümkün değildir (Şekil B.77).

Restitüsyon önerisi hazırlanırken, sarnıç yapılarında su giriş çıkışı ve kontrolü, bunların gerektirdiği ayrıntılar araştırılmıştır. Forchheimer'in belirttiğine göre, su girişi için suyun üst kotunda, ya da daha üst seviyede sarnıcın boyutlarına bağlı olarak bir ya da birkaç adet toprak künk, ya da dikdörtgen köşeli delik bulunmaktadır. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda da kuzey duvarında yer alan toprak

künk açıkça görülebilmektedir (Şekil B.89,Şekil C.8). Üst kotta yer alan künkten su girişi sağlandığı düşünülmektedir. Kaynakta, Venediklilerin sarnıca gelen su için bir filtreleme sistemi kullandığı, ancak Bizanslıların böyle bir temizleme uyguladığının kesin olarak bilinmediği belirtilmektedir (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.138). Forchheimer araştırma yaptığı sarnıçlar içinde taban kotunu gözlemleyebildiği örneklerde bu kota yakın su çıkışları olduğunu belirtmiştir (Forchheimer, Strzygowski, 1893.s.138). Tez konusu sarnıcın içte toprakla dolu olması nedeniyle herhangi bir su çıkışı gözlemlenememektedir.

5.3 Restitüsyon Önerisi (Şekil C.35-C.46)

Tek bir mekandan oluşan yapıyı çevreleyen duvarların iç konturları belirgindir. Doğu, batı ve kuzey duvarları içten bakıldığında kesintisiz devam etmektedir. Güney duvarının batı nefe denk gelen bölümü ise yıkılmıştır (Şekil B.57). Yine de duvarın bu bölümünün ayakta kalan kısmıyla duvarı planda tamamlamak ve sarnıcı dört tarafı kapalı bir su haznesi şeklinde ifade etmek mümkündür. İç mekanın elemanları olan sütunlar ve sütun başlıkları malzemede oluşan yüzey kayıpları dışında yerli yerindedir.

Yapının dış konturları malzemedeki kayıplar nedeniyle değişmiştir. Doğu ve batı cephelerinde duvarın dış çizgisi büyük oranda belirlidir. Kuzey cephesinin doğu köşesinde de duvar kalınlığı kendini belli etmektedir. Köşenin devamında zemin kotunda yer alan taşların oluşturduğu çizgiyle planda kuzey duvarının dış konturunu tamamlamak mümkündür. Bütün bunlar dış duvar kalınlığı için genel bir veri oluşturmaktadır. En fazla kaybın bulunduğu güney duvarının kalınlığının ise diğer üç cephedeki duvarların kalınlıkları ile yakın değerde olduğu öngörülmüştür. Duvarların iç yüzlerini kaplayan sıvanın ve köşe pahlarının en iyi durumdaki kısımlarına bakılarak, sarnıç duvarları, tonozların iç yüzleri de dahil olacak şekilde yaklaşık 4 cm kalınlığında sıvalı ve köşeler yaklaşık 20 cm pahlı gösterilmiştir.

Yapının güney duvarına yapışık olan ve mekanın içine inen merdivene ait +310 kotundan +126 kotuna inen altı adet basamak günümüze kadar gelmiştir (Şekil B.77). Merdivenin +126 kotundaki bir sahanlıktan dönerek 25 cm genişliğinde ve 29 cm yüksekliğinde 15 adet basamakla zemine ulaşması önerilmektedir. Merdivene ait yüzeylerin de diğer tüm iç yüzeyler gibi sıvalı olması gereklidir.

Analoji için bakılan sarnıçlardaki gibi yapıya bitişik bir giriş ekinin olmaması ve duvarlarda herhangi bir açıklık izine rastlanmaması nedeniyle, güney duvarına bitişik ve orta nefe denk gelen kısımda +310 kotundan başlayan merdiven sahanlığına ulaşımın tonoz üzerinde yer alan taş bir kapak ile sağlandığı düşünülmüştür. Merdivenin üstündeki bölümdeki tonoz taşları yok olmuştur. Yapıda kullanılan tonoz taşı bloklarının boyutları değerlendirilerek kapak 60 x 60 cm ölçülerinde boyutlandırılmıştır (Şekil C.37).

Sütunlar, sütun başlıkları, kemerler, kornişler ve tonozlara ait kotlar korunmuştur. 2001 yılında sarnıcın içinde gerçekleştirilen kontrolsüz bir kazı sonucu kısmen açığa çıkan özgün döşemenin kotunu öğrenmek mümkün olmuştur. Özgün kot şu anki toprak zemin seviyesinden 220 cm aşağıdadır.

Dışta cephelerin toprak seviyesinden tonozların üst kotuna kadar kesme taşlarla örülü olduğu dış duvarlara bakılarak anlaşılmaktadır. Doğu cephesinde yaklaşık +180 kotundan +450 kotuna , batı cephesinde yaklaşık +180 kotundan +400 kotuna kadar kesme taş sıraların yükseklikleri belirtilebilmektedir. (Şekil B.65, Şekil B.68) Kuzey cephesinde de yaklaşık +230 kotundan +400 kotuna kadar taş sıraların yüksekliği açıkça okunabilmektedir (Şekil B.60). Bu cephelerde eksik olan kısımlar ve güney cephesinde tamamen kaybolmuş olan kesme taş cephe için bu kotların esas alınarak kesme taş sıralar tonozların tepe noktasına kadar yükseltilmiş, cepheler sarnıç içinde görülen sade kornişle bitirilmiştir.

Sarnıçta, tonozların araları doldurularak sarnıç üzerinde düz bir çatı elde edildiğine ilişkin izler bulunmaktadır (Şekil B.59). Üzerinde bu türden bir teras olan bazı örneklerde saçak kenarlarında parapet ve çörtenlere rastlanmaktadır (Şekil A.47). Tez konusu sarnıçta parapet duvarı ya da çörtenlere ait olabilecek herhangi bir ize rastlanmadığından çatının tonoz taşlarını örten bir harç tabakasıyla bittiği kanısı uyanmıştır.

6. AYA TEKLA BAZİLİKASI SARNICI'NIN KORUNMASI VE SİT ALANININ SUNUMU İÇİN ÖNERİLER

Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın korunmasına ilişkin müdahale önerilerinde ve yeniden kullanım çözümünde yapının bir sit alanı içinde bulunması yönlendirici olmuştur. Feilden'e göre koruma yapının fiziksel durumu, yapıdaki bozulma nedenleri ve yapının gelecekteki koşullarına bağlı olarak farklı ölçeklerde müdahalelerle sağlanabilir ve kullanılacak teknikler yapının bulunduğu çevre ve koşullarla bağlantılıdır (Feilden, 1994, s.8). Tarihi araştırma ve belgeleme çalışmaları sonunda yapı ayrıntılı olarak tanınmış ve hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma teknikleri seçilmeye çalışılmıştır (Ahunbay, 1996, s.90).

6.1 Yapının Korunması İçin Müdahale Önerileri (Şekil C.47-C.70)

Yapıya müdahalenin minimumda tutulmasına özen gösterilmiştir. Yapının tarihsel değerini zedelemeyecek, geri dönüşüme olanak veren malzemeler kullanılarak yapılan uygulamalarla yapıyı korumak, tercih edilmelidir. Bu kapsamda, Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda mevcut durumu korumaya yönelik strüktürel sağlamlaştırma ve bütünlemeler, yapıya uymayan önceki yenilemelerin düzeltilmesi, temizlik ve kazı yapılması önerilmektedir.

6.1.1 Kazı ve Temizlik

Yapının içindeki toprak dolgu nedeniyle, yapının yaklaşık –150 cm kotu seviyesinin altında kalan kısmı gözlemlenememektedir. Bu nedenle yapının zemini, sütun tabanları ve su sistemiyle ilgili bir çok konuyu aydınlayabilecek kontrollü bir kazı gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca merdiven kısmının yorumlanabilmesi için yapılan kazı sonrası ortaya çıkabilecek izlerin faydalı olacağı da açıktır. Yapı içinde olduğu kadar yapı çevresinde de yapılacak kazılarla yapıya ait bilgilerin artacağı kesindir. Örneğin kuzey duvarı içinde görülen ve su alma borusu olduğu düşünülen seramik boru seviyesinde kuzey duvarına dışarıdan bakıldığında bu kısmın toprak seviyesi altına denk geldiği görülmektedir. Kazı sonrasında yapıya girişi görülen bu borunun şekli, boyutları, geliş yönü vb. gibi bir çok konu açığa kavuşturulabilmektedir.

Dış duvarda kalan taş bloklar düzgün üst yüzeyleri bitkilerin büyümesi için elverişli bir ortam yaratmıştır. Taş aralarına giren bitki kökleri taşların bağlantılarını zayıflatmaktadır. Aynı şekilde duvarlardaki boşluklarda ve çatı üzerinde de bitki örtüsü oluşumu görülmektedir. Yapının bu bitkilerden temizlenmesi, biyolojik bozulmanın neden olduğu zararların önlenmesi gerekmektedir. Köklerin derinlere indiği kısımlarda kimyasallar kullanılarak bitki kökleri kurutulmalıdır. Yeni oluşumları engellemek için yapıda kullanılan harcın bileşimine uygun hazırlanan bir harçla gerekli görülen yerlerde derzleme yapılmalıdır.

6.1.2 Sağlamaştırma

Genel olarak bakıldığında, yapı elemanlarının herhangi birinde meydana gelen bozulmanın, yapının geri kalanını da etkilediği ve bozulmanın giderek yayıldığı görülmektedir. Duvarlarında oluşan boşalmalar, üst örtüyle duvar arasındaki bağlantıları zayıflattığından duvarların yıkıldığı kısımlarda tonoz taşlarının da eksildiği, üst örtüde meydana gelen kayıplar nedeniyle çevresel etkilere maruz kalan ve yapının içindeki düşey taşıyıcı sistemini oluşturan sütunların kesitlerinin incelendiği görülmektedir. Yapının ayakta kalabilmesi için taşıyıcı elemanlarında ve üst örtüde sağlamaştırma gerekmektedir.

Strüktürel sağlamaştırma açısından, yapının öğeleri farklı derece ve yöntemlerde müdahale gerektirmektedir. Paralel duvarlar üzerine oturan tonozlarda yükler dengeli olarak duvarlara dağılırlar ve masif duvarlar bu yükleri zemine kadar indirirler (Feilden, 1994, s.42). Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda tonozlar doğu ve batı yönünde masif duvarlar ve ortada iki sütun sırasıyla taşınmaktadır. Kemer aralarının tuğla ile dolu olduğu masif duvarlarda statik açıdan tehlike oluşturacak ciddi bir boşalma, ya da kayıp görülmemektedir. Ancak yapının duvarlarında ve örtüsünde oluşan boşalmalar sonucunda iklimsel koşullara açık hale gelen sütunlarda malzeme kayıpları oluşmuş, yatay kesitleri incelmıştır.

6.1.2.1 Sütunların sağlamaştırılması

Sütunlardaki aşınma yapının sağlamlığını tehdit eder duruma gelmiştir. Sütunlara yönelik herhangi bir onarım yapılmadan önce sütunlara gelen yükler bir strüktür mühendisi tarafından yaklaşık olarak hesaplanmalı ve mukavemeti değerlendirilmelidir. İnce çatlakların sütun taşlarının cinsine ve rengine özel olarak hazırlanan dolgu harcı ile doldurulması önerilmektedir. Daha derin çatlakları epoksi

reçine ile güçlendirilmiş harç enjeksiyonuyla doldurarak, ve çatlağın iki kenarını paslanmaz çelik elemanlarla birbirine bağlayarak sütunları güçlendirme yoluna gidilmelidir. Kesitleri tehlikeli bir hal alacak şekilde incelmış olan sütunlarda yine taşın cinsine ve rengine uygun hazırlanan bir harç kullanılarak kesitler güçlendirilmelidir. 10 cm den derin kayıpların olduğu yerlerde, bütünlemeler yapılırken paslanmaz çelik donatıların kullanılması gerekmektedir. Çelik donatı taş üzerine açılan deliklere yerleştirilmeli, eksik kısmın büyüklüğüne göre yatayda ve düşeyde kullanılmalıdır. Ayırışmanın çok ileri safhalarda görüldüğü sütunlarda, yüzeysel onarım veya enjeksiyon yetersiz kalabileceğinden sütunların biçim ve malzemelerine uygun olarak değiştirilmeleri düşünülmelidir.

6.1.2.2 Duvarların Sağlamaştırılması

Duvarlardaki taş blokların büyük kısmının yok olduğu görülmektedir. Alt kotlarda halen yerlerinde bulunan taşlar ve duvarın dış yüzünün kaybolması nedeniyle ortaya çıkan moloz taş ve kireç harcı doğal etkilere açık korunmasız bir haldedir. Cephelerdeki bozulmaların durdurulması için gerekli görülen yerlerde, taş araları ve en üstte kalan taşların üst yüzleri ile çekirdek dolgu, kireç, tuf tozu ve akrilik reçine emülsiyonu ile güçlendirilmelidir.

Yapı içinde kemer taşlarında ve duvar ayaklarında ince çatlaklar görülmektedir. Bunlar da daha önce bahsedildiği gibi harçla sağlamaştırılmalıdır.

6.1.2.3 Üst Örtünün Sağlamaştırılması

Yapının üst örtüsünün kaybolması yapıdaki bozulmaları hızlandırmaktadır. Tonozlarda geometrik olarak bozulma, kayma yoktur ancak ince çatlaklar ve tepe noktasındaki taşlarda erime gözlemlenmektedir. Tonozlardaki çatlaklar da yine harç enjeksiyonuyla doldurulmalıdır. Güney ve kuzey duvarlarının büyük kısmının yok olması nedeniyle bu yönlerde tonoz taşlarında eksilmeler olmuştur. Tonozların ayakta kalan bölümlerinde uç kısımlarında bulunan taşların duvarlarla bağlantısı kaybolmuş; serbest kalmışlardır (Şekil B.89). Bu taşların dış yüzlerine yerleştirilecek kenetlerle birbirlerine bağlanarak ve enjeksiyon ile sağlamaştırılmaları önerilmektedir.

Çatı üzerindeki bitki örtüsü ve toprak yığını temizlendikten sonra çatı, su yalıtımı da yapılarak güçlendirilmelidir. Tonoz taşları üzerine serilecek bir kum tabakasından sonra bir kat plastik membran serilerek su yalıtımı sağlanmalı, en üstte oluşturulacak

yüzer bir taş döşemeyle üst örtü korunmalıdır. Eğim verilerek çatı üzerinde yağmur suyu birikmesi engellenmelidir.

6.1.3 Bütünleme

Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın strüktürel olarak sağlamlaştırılması için gerekli görülen yerlerde yapıda kullanılan malzeme ve tekniklere uygun bütünlemeler yapılmalıdır.

Bütünlemeler sırasında kullanılacak taş malzeme, yapıda kullanılan kireç taşlarının özelliklerini taşımalıdır. Yapılan analizlerde taşların karakteri belirlenmiştir. Onarımda kullanılacak yeni doğal taşlar, bölgedeki taş ocaklarından alınan örnekler analiz edilerek belirlenmelidir. Yeni tuğla ve harç kullanılması gereken kısımlarda yapıda kullanılan özgün tuğla boyutlarına ve tuğla arası derz boşluklarına sadık kalınmalıdır. Yapıda kullanılan kireç esaslı harçların karakterizasyonu 4. bölümde belirtilmiştir. Onarımlarda bu analizlere uygun reçetelerle oluşturulacak harçlar kullanılmalıdır.

Yapının duvarlarındaki en ciddi problem güney duvarı doğu ucunun serbest kalmasıdır. Bu kısımda duvarın yan duvarla ve üst örtüyle hiçbir bağlantısı kalmadığı gibi duvarda boşalmalar da meydana gelmiş, duvar zayıflamıştır. Güney duvarında yapılacak bütünlemenin tuğla ve harç kullanılarak yapılması önerilmektedir. Uygulamada duvarın özgün kısmındaki malzeme özelliklerine ve yapım tekniklerine uyulmalıdır.

Orta ve doğu nefi örten tonozlardaki eksik kısımların güney duvarına kadar bütünlenmesi ile güney duvarının yapıyla yeniden bağlantısının sağlanması ve güney doğu ucunun güçlendirilmesi önerilmektedir. Üst örtünün kapatılmasıyla yapı hava koşullarına dayanıklı hale gelecektir. Bu kısımlarda tonozu bütünlemek için kullanılacak taş bloklar özgün tonoz taşlarına yakın değerlerde boyutlandırılmalıdır. Yeni taşların yüzeyleri özgün taşlardan farklı biçimde işlenerek eski ve yeni malzeme arasındaki dönem farkı belirtilmelidir.

Yapının içine inen ve güney duvarına yapışık olan merdivenin alt kısmı tamamen boşalmıştır. Bu kısım özgün tuğla boyutları ve derz aralıkları kullanılarak zemine kadar merdivenin üst kısmına yakın bir teknikle doldurularak güçlendirilmelidir (Şekil B.77).

6.1.4 Hatalı Onarım ve Eklerin Kaldırılması ve Yeniden Yapım

Yapıdaki en ciddi müdahale, yapının özgün bileşenleriyle uyumsuz yenilemelerdir. Yapının doğu sütun sırasında bulunan betonarme kolon (Şekil B.72) ve o taşıyıcıya oturan kemer (Şekil B.73), yine bu bölgede orta nefi örten tonozun yenilenen tonoz taşları (Şekil B.74) batı duvarının kısmen yeniden örülen kemeri (Şekil B.88) ve yenilenen kısımlarda kemer aralarını doldurmak için kullanılan çimento harçlı dolgu yapılan dikkatsiz bir müdahaleleri açıkça göstermektedir. Yapının tarihi değerini ve bütünlüğünü zedeleyen bu uygulamaların temizlenmesi önerilmektedir. Betonarme kolon ve ona oturan kemerler kesilerek kaldırılmadan önce bu kısımlar desteklenerek, askıya alınmalıdır. Temizlenen kısımların yapıya uygun teknik ve malzemelerle bütünlenmesi önerilmektedir.

Yapının ve çevresinin gece aydınlatılması için oluşturulan sistem yapının tarihi niteliğine zarar verecek şekilde dikkatsizce uygulanmıştır. Güney duvarı tarafından dışarıdan getirilen kablolar bu cepheye zeminden yukarıya doğru çimentolu harçla tutturulmuştur (Şekil B.58). Bu duvar boyunca devam eden kablolar duvarın üzerinden yapı içine aktarılmış ve yine çimentolu harç ile kornişler üzerine uzatılmıştır. Uygun olmayan bu aydınlatma sisteminin kaldırılması önerilmektedir. Restorasyon projesinde, aydınlatma sistemi, yapının yeni işlevi için gerekli olan sergileme elemanlarıyla birlikte ele alınmış, yapının yapım sistemine müdahale edilmemiştir.

6.2 Bakım

Bütün bu müdahaleler kadar, düzenli olarak yapılacak kontrol ve bakım da yapının geleceği için önemlidir. Bakım ikincil bir aktivite olarak algılanmayıp, düzenli ve istisnai durumlar için ayrıntılı bir planlama yapılmalıdır (Crocı, 2000, s.94). Herbisid kompresleriyle bitki kökleri kurutulularak temizlenmeli, yapıdaki taşların, tuğlaların sağlamlaştırılması için düzenli olarak kontroller yapılmalıdır. Örneğin Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nda dış yüzdeki kimi taşlar yok olduğundan hemen bu taşların arkasında yer alan moloz taş ve harçtan oluşan çekirdek dolgu ortaya çıkmış ve dış etkilere açık bir hale gelmiştir. Gevşek çekirdek taşlarının sökülüp yeniden oturtulması, bu kısmın enjeksiyon ve harç onarımlarıyla güçlendirilmesi gerekmektedir. Yağmur, rüzgar erozyonu gibi etkilere açık halde bulunan duvarların, çekirdek dolgu kısmın ve çatı örtüsünün eriyerek yapının sağlamlığını etkilememesi için yapının düzenli kontrolü ve sürekli bakımı önemlidir.

6.3 Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı ve Aya Tekla (Meryemlik) Sit Alanı Sunumu için Öneriler

6.3.1 Aya Tekla (Meryemlik) Sit Alanı için Düzenleme Önerileri

Aya Tekla (Meryemlik) Sit Alanı Azize Tekla'nın Hristiyanlık için önemi nedeniyle, çoğunlukla dini ziyaretlere ev sahipliği yapmaktadır. Bu amaçla yapılan ziyaretlerin odak noktasını, alan içindeki Yeraltı Kilisesi oluşturmaktadır. Ziyaretçileri alan hakkında bilgilendiren ve yönlendiren elemanların bulunmaması, alan için bir ziyaret güzergâhının belirlenmiş olmaması nedeniyle alanın sınırları ve alan içindeki kalıntıların yerleri anlaşılamamakta, alanda yer alan çok sayıda sarnıç, kilise, hamam ve şehir suru kalıntıları ziyaretçiler tarafından çoğu zaman fark edilmemektedir. Meryemlik, tarihte önemli bir hac merkezidir ve kiliseleri kadar, alandaki diğer mimari oluşumlar da dikkat çekici ve bilgilendiricidir. Bütün bunlar düşünülerek tez kapsamında Aya Tekla Sit Alanı için düzenleme önerileri getirilmiştir.

Aya Tekla Sit Alanı, Meryemlik ve Silifke arasını bağlayan bir taşıt yoluyla ikiye bölünmüştür. İçinden sürekli bir taşıt geçişinin olduğu sit alanının etrafını çevreleyen herhangi bir koruması yoktur. Bu, yöre halkının hayvanlarını rahatça sit alanı içine sokmasına olanak vermektedir. Bu koşullarda, kalıntılar üzerinde dolaşan sürülerin kontrolünü sağlamak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle alanın, yolun güneyinde kalan ve kalıntıların yoğun olarak bulunduğu güney kısmının etrafının çevrilmesi önerilmektedir. Alana giriş, günümüzde de alanın yolla bağlantısının kurulduğu noktadan kontrollü olarak sağlanmalıdır. Herhangi bir giriş kapısının olmadığı alana taşıtların girmesi de engellenememektedir. Ziyaretçileri taşıyan tur otobüsleri ve kişisel araçlar rahatça Aya Tekla Bazilikası Apsis Duvarı'nın yakınlarına kadar yaklaşarak park edebilmektedir. Girişin kontrollü olmasıyla bu durumun önlenmesi, sit alanının zarar görmemesi için, araçların hemen yolun yakınında oluşturulacak bir park alanına bırakılarak, ziyaretçilerin yürüyerek sit alanının içine alınması önerilmektedir.

Alanın girişine yerleştirilecek bir bilet satış ve danışma birimiyle ziyaretçiler karşılanmalıdır. Günümüzde, görevli memurlar için yapılmış küçük bir kontrol yapısı bulunmaktadır. Sadece bir adet tuvalet birimi barındıran yapı, kalabalık grupların ziyareti sırasında yetersiz kalmaktadır. Bilet satış, danışma ve wc birimlerini barındıracak yeni yapının geri dönüşümü mümkün elemanlarla zemine zarar

vermeyen bir platform üzerinde, içinde bulunacağı sit alanının tarihsel değerini kapatmayacak ve zedelemeyecek bir mimariyle oluşturulması gerekmektedir.

Bir açık hava müzesi gibi de düşünebilecek olan Aya Tekla sit alanında, ziyaretçilerin mümkün olan en fazla bilgiyle ayrılması için alan içinde bir takım yönlendirmelere gereksinim vardır. Bunun için sit alanı içinde bir dolaşım yolu oluşturulması önerilmiştir. Alana girişten sonra Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'na doğru yönlendirilen ziyaretçiler için bu noktadan sonra kuzeye ve güneye doğru iki ayrı güzergâh düşünülmüştür. Güneye doğru ilerleyen yol, ziyaretçileri Aya Tekla Bazilikası apsis duvarının etrafında dolaştırdıktan sonra, Yeraltı Kilisesi'ne yönlendirmektedir. Kuzeye yönelen yolu takip ederek ise, Kuzey Kilise, sarnıçlar ve hamam yapısına ait kalıntılara ulaşabilmek mümkün olacaktır. Kuzey tur yolu üzerinde oluşturulacak bir bakış noktasıyla şehir duvarları gözlemlenebilecektir. Bu yollar üzerine yerleştirilecek yönlendirme tabelaları ve aydınlatma elemanlarıyla ziyaretçilerin alanı rahatça gezmesi sağlanmalıdır.

6.3.2 Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı Yeniden Kullanım Önerisi

Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın yeniden işlevlendirilmesi konusunda, yapının bir sit alanının içinde bulunması yönlendirici olmuştur. Sit alanları için en gerekli birimlerden biri bilgilendirme bölümüdür. Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın içinde bulunduğu sit alanı için bir “bilgilendirme noktası” olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir. Alanın giriş noktasına yakın bir noktada bulunan ve ziyaretçileri, yazın bölgenin keskin sıcağından, kışın da yağmur gibi olumsuz etkilerden korunmayı sağlayabilecek durumda olan sarnıç yapısının bu işlevi kazanmasıyla, ziyaretçilerin alanı gezmeden önce içinde bulundukları alanın oluşumunu ve alan içindeki yapıları anlamaları kolaylaşacaktır.

Yapı içini korunaklı hale getirmek için kuzey cephesinde duvarların üst seviyesi ile tonozlar arasında kalan boşluğun cam ile kapatılması önerilmektedir. Güney cephesinin yıkılan kısmı da cam elemanlarla bütünlendirilerek, içeriye girişin buradan sağlanması düşünülmüştür. Zemine inmek için yapıya girişin sağlandığı bölümden aşağı inen bir çelik merdiven yerleştirilmiştir. Yapı içine yerleştirilen sergileme panoları ve sergi elemanları kullanılarak, alana ve yapılara ait çok sayıda, plan, kesit, ve üç boyutlu çizim, eski fotoğraf, bilgilendirme yazıları ve modellemelerle ziyaretçilerin bilgilendirilmesi sağlanmalıdır. Yapıya yerleştirilecek çelik pano

strüktürlerinin duvarlara dokunmaması, ve yapıya zarar vermemesi amaçlanmıştır. Çelik elemanlar arasına yerleştirilen panolarda duvarların algılanmasını engellememesi için şeffaf bir malzeme kullanılması düşünülmüştür. Aydınlatma elemanlarının sergileme pano strüktürlerine asılarak aydınlatma tesisatının yapıya zarar vermediği kompakt bir çözüm uygun görülmüştür.

7. SONUÇ

Sarnıç yapıları, yüzyıllar boyunca, insanların su ihtiyaçlarını karşılamış, yerleşmeler için önemli yapılar olmuşlardır. İşlevlerini yitirmeleriyle birlikte boşalan ve sürekli bakımdan yoksun kalan sarnıçlar, yapı bileşenlerini ve bununla birlikte taşıdıkları tarihi bilgileri kaybetmektedirler. Yeniden kullanımı sağlanan sarnıç yapılarında da, içlerine uygun olmayan işlevlerin sokulduğu düzenlemelerle ve yapının tarihi değerlerine sahip çıkmayan yaklaşımlarla, sarnıçların mekânsal bütünlükleri zedelenmekte ve yapım teknik ve detayları kaybolmaktadır. Su kemerleriyle birlikte, tarihi su sistemlerinin önemli bir elemanı olan sarnıçlar hakkındaki veriler gün geçtikçe yitirilmektedir.

Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı Restorasyon Projesi ile Kilikya Bölgesi su yapılarından önemli bir örnek belgelenmiştir. Yapının rölövesi hazırlanarak, malzeme analizleri ve yapıdaki bozulmalar çizimlerle ifade edilerek yapının günümüzdeki durumu ve sorunları detaylı olarak tespit edilmiştir.

Restitüsyon aşamasında benzer yapılar incelenerek ve karşılaştırmalar yapılarak yapının özellikleri araştırılmış ve yapının özgün durumuna yönelik bir restitüsyon önerisi getirilmiştir.

Bu aşamalardan sonra yapının korunması ve için gerekli müdahaleler üzerinde düşünülmüş ve yapıya yeni bir işlev önerisi getirilmiştir. Yapının yeniden kullanımı düşünülürken, yapının bir arkeolojik alan içinde bulunması yönlendirici olmuştur.

Aya Tekla Bazilikası Sit Alanı tarihteki önemli hac merkezlerinden ve içinde yer alan önemli kilise kalıntılarıyla birlikte, çok sayıda sarnıç, hamam kalıntısı gibi dönemine ait tarihi ve mimari izleri günümüze taşımaktadır. Dini önemi nedeniyle çok sayıda ziyaretçinin uğradığı alanın, korunması ve sunumu ne yazık ki yetersizdir. Alanın etrafında herhangi bir koruma çizgisi bulunmaması, alana gelen ziyaretçilerin kalıntıların hemen yakınına kadar araçlarıyla gelmesi, yöre halkının hayvanlarını otlatmak için sit alanını seçmesi gibi bir çok dış etkene bağlı olarak sit alanı bozulmalara açık haldedir. Sit alanının içinde bilgilendirme ve yönlendirme çalışması yapılmaması nedeniyle ziyaretçiler, kimi zaman sadece Yeraltı Kilisesi'ni gördükten

sonra alanı terk etmektedirler. Kültür turizmi açısından önemli bir nokta olan Meryemlik için gerekli düzenlemelerin yapılması ve Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı'nın içinde bulunduğu sit alanının ihtiyaçlarına göre “bilgilendirme noktası” olarak yeniden ilevlendirilmesiyle Aya Tekla Sit Alanı'nın korunması, içinde barındırdığı bilgileri uzun yıllar aktarması mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, M. ve Saner, T.,** 1999. Binbirkilise ve Ayatekla'da (Meryemlik) 1998 araştırmaları , *T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 17.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 24-28 Mayıs, s.39-48.
- Ahunbay, M. ve Saner, T.,** 2000. Karaman (Binbirkilise)- Silifke(Ayatekla-Mylai) araştırmaları, *T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 18.Araştırma Sonuçları Toplantısı*,2.cilt., İzmır, 22-26 Mayıs, s.273-278.
- Ahunbay, Z.,** 1996. Tarihi evre Koruma ve Restorasyon, İstanbül.
- Aslan, İ.,** 1987. Silifke Tarihi, İçel.
- Bean, G.E., Mitford, T.B.,** 1970. Journeys in Rough Cilicia 1964-1968, Wien.
- Bildirici, M.,**1994. Tarihi Su Yapıları: Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Yalvaç, Side, Mut, Silifke, T.C. Devlet Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Devlet Su İçleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Croci, G.,** 1998. The Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage, Computational Mechanics Publications, Southampton.
- Çeçen, K.,** 1994. Mazul Kemer, *İstanbül Ansiklopedisi*, Cilt 5, s.313-314, İstanbül.
- Çeçen, K.,** 1996. Roma Suyollarının En Uzununu, İstanbül.
- Ciner, R.,** 1965. AyaTekla Kilisesinden ıkarılan İskeletin Tetkiki, Ankara Üniversitesi Basımevi, ayıbasım.
- Dagron, G., Feissel, D.,** 1987. Inscriptions de Cilicie, Travaux et Memories du centre du recherche d'histoire et civilisation de Byzance, 4, Paris.
- Dirimtekin, F.,** 1950.İstanbül Surları Hendeklerinde Su Var Mıydı, *Tarih Dünyası*, 15, 643-647.
- Eyice, S.,** 1962. Aya Thekla Efsanesi ve Sanat Tarihinde Aya Thekla, *Anıt Dergisi*, 30, 1-18.
- Eyice, S.,** 1976. Tarihi zenginlikleriyle Silifke Yöresi, *İlgi Dergisi*, 24, 6-11

- Eyice, S.,** 1980. Silifke ve Dolaylarında Yapılan Topraküstü Arkeolojik Araştırmaların Raporu (1978), *Belleten*, **173**, 111-121.
- Eyice, S.,** 1980. Silifke ve Dolaylarında Yapılan Topraküstü Arkeolojik Araştırmaların Raporu (1979), *Belleten*, **173**, 122-124.
- Eyice,S.,** 1989. İstanbul'un Bizans Su Tesisleri, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul,**5**.
- Eyice, S.,**1994a. Aeitos Sarnıcı, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, s.86, İstanbul.
- Eyice, S.,**1994b. Binbirdirek Sarnıcı, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 2, s.232, İstanbul.
- Eyice, S.,**1994c. Bodrum Camii Sarnıcı, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 2, s.264-265, İstanbul.
- Eyice, S.,**1994d. Bozdoğan Kemer, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 2, s.319-320, İstanbul.
- Eyice, S.,**1994e. Fildamı, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 3, s.318, İstanbul.
- Eyice, S.,**1994f. Mokios Sarnıcı, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 5, s.482-483, İstanbul.
- Eyice, S.,**1994g. Sarnıçlar, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 6, s.469-472, İstanbul.
- Eyice, S.,**1994h. Yerebatan Sarnıcı, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 7, s.502-503, İstanbul.
- Feilden, B. M.,** 1994. Conservation of Historic Buildings, Bath Press, Great Britain.
- Fıratlı, N.,** 1954. Boğaziçinde Bir Bizans Sarnıcı, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, **144**, ayırbasım.
- Forchheimer,P.,Strzygowski,J.,**1893. Die Byzantinischen Wasserbehälter von Konstantinopel, Wien.
- Gough, M. R. E.,** 1972. The Emperor Zeno and some Cilician Churches, *Anatolian Studies.*, **22**,199-212.
- Heberdey,R., Wilhelm, A.,**1896. Reisen in Kilikien ausgeführt- 1891 und 1892 im Auftrage der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. *Denkschriften der Kaiserlich Akademie der Wissenschaften, Philosophisch –Historische Klasse*, **44**,Wien.
- Hellenkemper, H., Hild, F.,** 1986. Neue Forschungen in Kilikien. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.
- Herzfeld, E.,Guyer, S.,** 1930. Meriamlik und Korykos. Monumenta Asiae Minoris Antiqua Vol.II , The Manchester University Press.

- Hild, F., Hellenkemper, H.,** 1990. Kilikien und Isaurien. Tabula Imperii Bizantini, 5. Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.
- Hill, S.,** 1996. The early Byzantine churches of Cilicia and Isauria, Birmingham Byzantine and Ottoman Monographs, Vol. I., Ashgate Publishing Limited, Hampshire.
- Janin, R.,** 1964. Constantinople Byzantine, Paris.
- Keil, J., Wilhelm, A.,** 1931. Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien., Monumenta Asiae Minoris Antiqua Vol.III, The Manchester University Press.
- Krautheimer, R.,** 1965. Early Christian And Byzantine Architecture, Penguin Books, Great Britain.
- Kuban, D.,** 1994. Altımermer, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, s.216, İstanbul.
- Kunter, B., Ülgen, S.** 1939. Fatih Camii ve Bizans Sarnıcı, İstanbul
- Lloyd, S.,** 2002. Türkiye'nin Tarihi: Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara.
- Mansel, A. M.,** 1943. Silifke Kılavuzu, Maarif Matbaası, İstanbul.
- Müller-Wiener, W.,** 1977. Bidlexikon zur Topographie Istanbul, Tübingen.
- Müller-Wiener, W.,** 2001. İstanbul'un Tarihsel Topografyası, İstanbul.
- Özbay, E.M.,** 1963. Eski Sarnıçlar, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 256, 12-14.
- Özbay, F.** 1998. Doğu Dağlık Kilikya Su Kanalları ve Su Köprüleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Schneider, A.M.,** 1936. Byzans, Berlin.
- Wulzinger, K.,** 1925. Byzantinische Baudenkmäler zu Konstantinopel, Hannover.
- Yücel, E.,** 1967. İstanbul'da Bizans Sarnıçları, *Arkitekt*, 325, 16-20.